

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI**

SHOMURODOV OYBEK NORQULOVICH

HAYKALTAROSHLIK

*O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi
tomonidan 5110800 – «Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi»
bakalavriat yo‘nalishi talabalari uchun o‘quv qo‘llanma sifatida
tavsiya etilgan*

**“KAMOLOT” nashriyoti
BUXORO – 2022**

UO‘K: 73.03.37

KBK: 85.13

Shomurodov Oybek Norqulovich, Halkartaroshlik [Matn] : o‘quv qo‘llanma / O.N.Shomurodov - Buxoro.: “BUXORO DETERMINANTI” MCHJning Kamolot nashriyoti, 2022-112 b.

Ushbu o‘quv qo‘llanma 5110800-«Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi» ta‘lim yo‘nalishi talabalariga mo‘ljallangan bo‘lib, undan boshqa ta‘lim yo‘nalishi talabalari ham foydalanishlari mumkin.

«Haykaltaroshlik» fanidan ma‘ruza matn, amaliy mashg‘ulotlar hamda talabalar bajaradigan individual ishlar va namunalari keltirilgan. Har bir bajariladigan topshiriqlar uchun matn va yasashlar ko‘rinishida berilgan.

O‘quv qo‘llanmadan haykaltaroshlikka qiziqishi bo‘lgan barcha OTM talabalari yoki professor-o‘qituvchilari ham foydalanishlari mumkin. O‘quv qo‘llanmada "Haykaltaroshlik" fani o‘quv dasturida rejalashtirilgan asosiy va qo‘shimcha materiallar berilgan. Bunda asosan ish uslubi, yumshoq materialdan - loydan, plastilindan hamda bu ishdan qolip olib uni gipsga ko‘chirish, odam bosh qismi va qomatini yasash uchun karkas tayyorlash ko‘rsatilgan.

O‘quv ustaxonasini jihozlash, yumshoq materialda ishlash, gipsga ko‘chirish uchun ishlatiladigan anjomlarga e‘tibor qaratilgan.

Bajariladigan ishlar "Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi" sohasidagi talabalarga mo‘ljallangan.

Taqrizchilar:

Yadgarov N.J. Bux. DU. “Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi” kafedrasi professori, p.f.n.

Abdullayev S.F. Bux.MTI. “Cizma geometriya va muhandislik grafikasi” kafedrasi professori, p.f.d.

ISBN: 978-9943-8800-7-9

*Ushbu o‘quv qo‘llanma O‘zbekiston Respublikasi
Oliy va O‘rta maxsus ta‘lim vazirligining 2022 yil 9 sentyabrdagi
302-sonli buyrug‘iga asosan nashr etishga ruxsat berilgan*

© “KAMOLOT” nashriyoti
© Shomurodov Oybek Norqulovich

KIRISH

Ajdodlarimiz tomonidan ko‘p asrlar mobaynida yaratib kelgan g‘oyat ulkan, bebaho ma‘naviy va madaniy merosni tiklash davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan nihoyatda muhim vazifa bo‘lib qoldi. Biz ma‘naviy qadriyatlarni tiklashni milliy o‘zlikni anglashni o‘shidan, xalqning ma‘naviy sarchashmalariga, uning ildiziga qaytishdan iborat uzviy, tabiiy jarayon deb hisoblaymiz». O‘zbekistonda yangi ma‘naviy-g‘oyaviy yo‘nalishlarning shakllanishi o‘z navbatida, zamonaviy san‘atning barcha sohalariga samarali ta‘sir etdi, ijobiy izlanishlar doirasini kengaytirib, badiiy tafakkur rivojini yanada jadallashtirdi.

Xalqimizning boy ma‘naviyati, turmush tarzi, urf odatlarini chuqur o‘rganish yurtimiz kelajagi bo‘lgan yoshlarni ma‘naviy shakllanishda asosiy manba bo‘lib xizmat qiladi.

Haykaltaroshlik bilan shug‘ullanish talabalarning fazoviy tasavvurini, fikrlash qobiliyatini, narsa va predmetning plastik shaklini his etishlarini rivojlantirishga yordam beradi. Bu mashg‘ulotlar talabalarda o‘ziga xos badiiy estetik his-tuyg‘ularni uyg‘otish bilan bir qatorda ularga go‘zallikni ko‘ra olishni, ijodiy qobiliyatni va estetik didlarini o‘stiradi.

Talabalar atrof-muhitdagi voqea hodisalarni kuzatibgina qolmasdan, balki qo‘l harakati bilan haykallar yasash va ularning plastik bog‘lanishini idrok etish jarayonida haykalning hajmi, uch o‘lchovli shaklga ega ekanligini tushunadilar. Shu bilan birga san‘at asarlarini tushunishga, asarda ifoda etilgan fikr, g‘oya va mazmunni, san‘at asari kompozitsiyasidagi ritm, simmetriya, muvozanat, syujet kabi tushunchalarni anglashga harakat qiladilar. Qo‘llanmada haykaltaroshlik san‘ati tarixi va ahamiyati, uning turlari, haykaltaroshlikda ishlatiladigan asbob-uskunalar, turli xil materiallardan foydalanish va qo‘llaniladigan texnik usullar haqida nazariy va amaliy tushunchalar berilgan.

Mazkur o‘quv qo‘llanmani yozishda rus, ingliz va o‘zbek tillarida chop etilgan adabiyotlar va ilmiy tadqiqotlardan manba sifatida foydalanildi.

1-BOB. HAYKALTAROSHLIK. XOM ASHYOLARI, ANJOMLARI. USTAXONANI JIXOZLASH

Haykaltaroshlik - tasviriy san'at turi; borliqni hajmli shakllarda, makonda uch o'lchamda tasvirlashga asoslanadi. Tasvir ob'ekti, asosan inson; shuningdek, hayvonlar (animalistik), tabiat (manzara) va narsalar (natyurmort).

Haykaltaroshlikning 2 asosiy ko'rinishi bo'lib, ular-aylanib kuzatish imkonini beruvchi dumaloq haykal hamda faqat bir tomondan ko'rishga mo'ljallangan bo'rtma (qabariq tasvir) rel'ef turi farqlanadi.

Rel'ef, o'z navbatida, yuzaga nisbatan bir oz bo'rttirib ishlanadigan barel'ef hamda tasvir yuzaga nisbatan ancha bo'rttirib ishlanadigan gorel'efga bo'linadi; shuningdek nursoya o'yini hisobiga tasvir ko'zga tashlanadigan tekis yuzaga ishlanadigan yana o'yma ko'rinish mavjud.

Haykaltaroshlikning asosiy ko'rinishi: gorel'ef; barel'ef; kontr-rel'ef (teskari ishlanadigan (pechat va tamg'alarda)) koylanaglif yoki ankryo va o'yma rel'ef.

Haykaltaroshlik bajaradigan vazifasi va mazmuniga ko'ra bir necha turlarga bo'linadi: monumental haykaltaroshlik, bezak haykaltaroshligi, dastgoh haykaltaroshlik, mayda haykaltaroshlik turlari

o‘zaro yaqin aloqada rivojlanadi hamda o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Me‘morlik san‘ati bilan bog‘liq; bo‘lgan monumental Haykaltaroshlikka muhim tarixiy voqealar, atoqli shaxslar xotirasini abadiylashtirish maqsadida o‘rnatilgan monument yodgorliklar. Haykaltaroshlik ansambllari kiradi, ular o‘zida katta mazmuni ifodalaydi hamda mustaqil ahamiyatga ega; biroq; Haykaltaroshlikning bu turi bevosita muhit, me‘moriy inshootlar hamda tabiat bilan uyg‘un bo‘lishi lozim, bu unga yanada ulug‘vorlik va ta‘sirchanlik baxsh etadi.

Monumental haykaltaroshlikka xos bo‘lgan xislatlardan biri qahramonlarni ko‘tarinki ruhda tasvirlashdir. Monumental haykaltaroshlik asarlari uzoqdan ko‘rishga mo‘ljallanganligi sababli, katta-katta yaxlit shakllardan keng foydalaniladi; odam yuzidagi mayda unsurlar, kiyimdagi buklanishlar, mayda qismlar ko‘rsatilmasligi mumkin.

Asbob va uskunalar

Ishlayotganda haykaltaroshlar turli xil asboblardan foydalanadilar. Ulardan ba'zilari sizga yaxshi tanish, boshqalari esa asta-sekin tanishasiz.

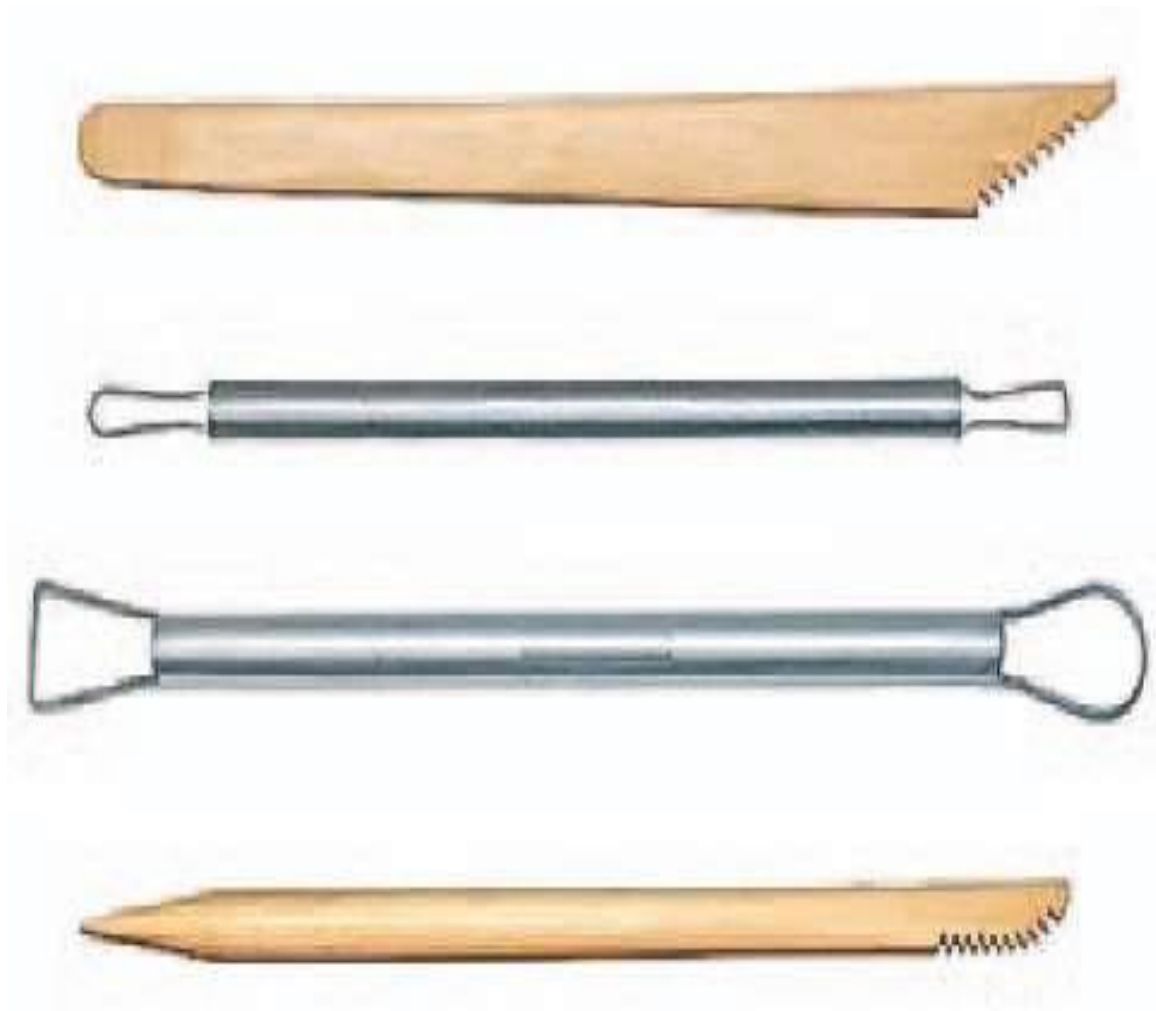

Haykallar to'plami. Stacklar yopishqoq, yumshoq, egiluvchan material bilan ishlashda ishlatiladi. Ular turli shakllarda bo'ladi va turli materiallardan tayyorlanadi: yog'och, metall, plastmassa.

Eng keng tarqalgan steyklar yelkama pichoqlariga o'xshaydi - kavisli, yumaloq va o'tkir uchlari bilan. Ushbu shakl bezak materialini samarali qayta ishlashga yordam beradi. Steyklarni san'at salonlarida sotib olish mumkin, o'zingiz qilishingiz yoki ixtisoslashgan onlayn-do'konlarda sotib olishingiz mumkin. Sotib olayotganda siz qanday o'lchamdagi haykallarni yaratishingizni hisobga olishingiz kerak. Zargarlik buyumlari va miniatyura haykalchalarida ehtiyotkorlik bilan ishlash uchun siz kerak kichik to'plamlarni tanlang. Katta shakllar uchun esa kattaroq vosita yordam beradi.

Looplar. Bu tutqichga o'rnatilgan silliq yoki gofrirovka qilingan sirtga ega bo'lgan figurali metall halqa bo'lgan bir turdagi stejk. Haykalning material kerak bo'lmagan joylarida loy yoki plastilinni tanlash uchun halqalar kerak. Haykalning o'lchamiga va ish bosqichiga qarab foydalanish uchun turli o'lchamdagi ilmoqlarga ega bo'lish yaxshidir.

Skalpellar. Skalpellar ilmoqlarga o'xshaydi, faqat ular kvadrat yoki uchburchak shaklga ega. Bundan tashqari, ular ko'pincha material bilan aloqa qiladigan joylarda tishlari bor. Ushbu vosita haykaldan ortiqcha materialni qirib tashlaydi, shuningdek, uning yuzasiga teksturali relief beradi.

Spatulalar. Men ikki turdagi spatuladan foydalanaman - metall va kauchuk. Suyuq gips hosil qilishda kauchuk bilan ishlash qulay, metall bo'lganlar loy va plastilin bilan ishlashda yaxshi.

San'at maktabida biz jigsa fayllaridan qirg'ichlar yasadik. Bir tomondan, tirnoq fayli silliq, ikkinchisida esa chinnigullar bor. Bu mening hayotimdagi eng yaxshi qirg'ichlar edi. Pichoqlar va kesgichlar. Ular ish paytida keraksiz materiallarni olib tashlash uchun ishlatiladi. To'sar odatda kesiladi yoki ortiqcha qismini tozalaydi.

Shpatellar. Asosan ikki turdagi skalpeldan foydalaniladi - metall va kauchuk. Suyuq gips hosil qilishda kauchuk bilan ishlash qulay, va metall bo'lganlar loy va plastilin bilan ishlashda yaxshi.

Metall va kauchuk spatulalar har xil o'lchamlarga ega. Ular (shuningdek, ilmoqli steyklar) haykaltarosh yaratadigan modelning o'lchamiga qarab tanlanishi kerak.

Quyidagi rasmda nafaqat haykaltaroshlar, balki rassomlar tomonidan devorlarning sirtini tekislash uchun ishlatiladigan spatulalar ko'rsatilgan. Gips haykalini quyish uchun qolip bilan ishlashda katta spatulalar foydali bo'ladi.

Haykal mashinasi. Ushbu qurilma tajribali haykaltarosh uchun ham, yangi boshlanuvchilar uchun ham mutlaqo zarurdir. Mashina asboblari turli dizaynlarda keladi va turli materiallardan tayyorlanadi.

A) Yog'ochdan yasalgan haykaltaroshlik mashinalari og'irligi 30 kg gacha bo'lgan kichik haykallar uchun mo'ljallangan. Shunday qilib, bu kitob ustida ishlayotganda men olxa mashinasidan foydalandim.

Metall haykaltaroshlik mashinalari ko'proq vaznga mo'ljallangan - 30 dan 150 kg gacha.

Ushbu qurilma juda muhim afzalliklarga ega: siz ustki stol usti balandligini osongina va tez sozlashingiz va shunga mos ravishda o'tirgan yoki tik turgan holda mashinada ishlashingiz mumkin.

Chiroqlar va yoritish. Ideal, albatta, kunduzi ishlash bo'ladi. Ammo turli sabablarga ko'ra bu har doim ham mumkin emas.

Bu yerda faqat bitta maslahat bor: "Agar siz ko'p yillar davomida ko'zingizni saqlamoqchi bo'lsangiz, yorqin chiroqni o'chiring!" Bundan tashqari, yomon yoritishda siz xatoni ko'ra olmaysiz yoki noto'g'ri qilolmaysiz.

Bezak. Haykaltaroshlikka istirohat bog'lari, xiyobonlar, ko'cha va bog'lar, shuningdek, me'moriy binolarning devorlarini bezash uchun ishlanadigan turli bezak haykallar kiradi; asarlarida ramziy obrazlar, hayvonlar shakli keng ishlatiladi. Binolarning devorlariga ishlanadigan bo'rtma tasvirlar, amaliy san'at buyumlari yuzasiga ishlanadigan bezaklar, favvora, panjara, badiiy darvozalar ham shu haykaltaroshlikning ko'rinishidir.

Dastgoh, haykaltaroshlikka mustaqil mazmunga ega bo'lgan, san'atning boshqa turlariga tobe bo'lmagan asarlar kiradi; ular ko'rgazmalar, muzey xonalariga va uylarning interyeriga qo'yish uchun mo'ljallanadi. Bu tur asarlarda vokelik o'zining butun borlig'i bilan aks ettiriladi hamda inson ruhiyatidagi nozik o'zgarishlar, uning ichki kechinmalari, kayfiyatini ochib berish imkoniyati katta.

Dastgoh, haykaltaroshlik asarlari byust (belgacha bo'lgan portret), tors, haykal (odam gavdasining natural kattalikda ishlangan ko'rinishi), haykalcha (natural kattaligidan kichik bo'lgan haykallar), koloss (haddan ortiq kattalikda ishlangan haykallar, masalan, Rodos kolossi), janrli haykal (muayyan muhitda tasvirlangan odam yoki odamlar guruhi) va boshqa ko'rinishda bo'ladi. Kichik shakllar haykaltaroshligi o'z xarakteriga ko'ra amaliy bezak san'atiga yaqin turadi. Bunga stol ustiga qo'yiladigan sopol, chinni va boshqalar, xom ashyolardan ishlanadigan haykallar kiradi. Eng ko'p tarqalgan turlaridan biri terrakota; medal yasash san'ati va gliptika ham shu turga mansub.

Haykaltaroshlikda ijodkor nursoya o'yinidan foydalanish orqali asarning ta'sir kuchini oshirishga erishadi (nur tushishi bilan haykal jonlanadi, nur yo'nalishining o'zgarishi bilan undagi nursoya tovlanishi ham o'zgaradi, natijada undan tomoshabin oladigan taassurot ham o'zgarib boradi). Bu aynan qisqa monumental va bezak haykaltaroshlik asarlari uchun qo'l keladi, chunki maydon yoki xiyobonga o'rnatilgan haykalga ertalabki quyosh nurlari bir joziba bersa, kechki kun botish paytidan quyosh nurlari botishgacha bir fayz kiritadi. Haykaltaroshlikda insonning tashqi ko'rinishi, sokin yoki xarakatdagi holatini aks ettirish bilan uning imkoniyati tugamaydi, asarda kechinmalar, hayajon, g'amginlik va boshqalar ham o'z ifodasini topadi. Haykaltarosh mahorati, tog'ri topilgan harakat, yuzdagi mimik holat asarning ta'sirli bo'lishida muhim o'rin tutadi.

Haykaltaroshlik asarlari uchun tosh, granit, bronza, marmar, yog'och, metall (oltin, kumush, nikel kabi qimmatbaho metallar), sement, gips kabi turli materiallar ishlatiladi. Haykaltaroshlikda tanlangan xom ashyo uning rangini belgilaydi. Xalq haykaltaroshligidagina haykallarni bo'yash hollari uchraydi.

Haykaltaroshlik asarlari yaratishda yumshoq moddalar (maxsus loy, mum, plastilin va boshqalar), qattiq moddalar (turli nav toshlar, yog'och va b.)dan kesib (yo'nib) yoki o'ymakorlik bilan keraksiz qismlarni olib tashlash yo'li bilan yaratiladi; suyuq; holatdan qattiq holatga o'tish xususiyatiga ega bo'lgan moddalar (turli metall, gips, beton va boshqalar)dan kovlash yordamida qo'yib ishlanadi; keramika Haykaltaroshlik asarlari tayyorlashda maxsus loy navlaridan foydalaniladi, shakl bo'yama; naqsh yoki rangli sir bilan qoplanadi va maxsus pechlarda kuydiriladi. haykaltaroshlik asari taglikka

(postament yoki pedestalga) oʻrnatiladi; baʼzan haykaltarosh maqsadini yuzaga chiqarishda bir necha taglikka oʻrnatilgan haykallar, releflardan foydalanishi mumkin.

Haykaltaroshlik qadimdan - ibtidoiy jamiyatda insonning mehnat faoliyati va diniy tushunchalarning paydo boʻlishi bilan shakllanib, yasash jarayonida haykaltaroshlikga xos uslub (yoʻnish, ishlov berish, yumshoq; loydan shakllar yasash) bilan oʻz xissiyoti, kechinmalarini tasvirlay boshlagan. Hayvonlarning dumaloq; gʻor yoki tosh yuzasiga ishlangan boʻrtma haykallari ibtidoiy kishilar kurashlarining ifodasidir.

Boʻrtma tasvirlar yumshoq; tosh, suyak va yogʻoch yuzasiga ishlangan, mehnat va ov qurollarini bezashda hamda tumor sifatida ham foydalanilgan. Oltin va b. qimmatbaho materialardan boʻrtma tasvirli amaliy sanʼat buyumlari, loydan haykalchalar yasashda katta muvaffaqiyatlarga erishildi (skiflar) Afrika qitʼasining Nok manzilidagi sopol haykallar va b.)

Quldorlik tuzumi davridan haykaltaroshlikda yangi bosqich boshlandi, bu davr uslub rang-barangligi, mavzu va turlarining ko‘lami bilan ajralib turadi. Bu jihatdan haykaltaroshlikda qadimiy sharqning alohida o‘rni bor: ilk bor mahobatli haykallar, dastgoh, portretlari, jo‘shqin, harakatga to‘la bo‘rtma tasvirlar yaratildi. Shumer va Akkad, Qobil va Ossuriya yodgorliklari, Misrdagi mahobatli haykallar, nafis bo‘rtma tasvirlar shu davrning nodir yodgorliklaridir.

Haykaltaroshlikda ijodkor nursoya o‘yinidan foydalanish orqali asarning ta’sir kuchini oshirishga erishadi (nur tushishi bilan haykal jonlanadi, nur yo‘nalishining o‘zgarishi bilan undagi nursoya tovlanishi ham o‘zgaradi, natijada undan tomoshabin oladigan taassurot ham o‘zgarib boradi). Bu ayniqsa monumental va bezak haykaltaroshlik asarlari uchun qo‘l keladi, chunki maydon yoki xiyobonga o‘rnatilgan haykalga ertalabki quyosh nurlari bir joziba bersa, kechki kun botish paytidan quyosh nurlari boshqacha bir fayz kiritadi. Haykaltaroshlikda insonning tashqi ko‘rinishi, sokin yoki harakatdagi holatini aks ettirish bilan uning imkoniyati tugamaydi, asarda kechinmalar, xayajon, g‘amginlik va boshqalar ham o‘z ifodasini topadi. Haykaltarosh mahorati, to‘g‘ri topilgan harakat, yuzdagi mimik holat asarning ta’sirli bo‘lishida muhim o‘rin tutadi.

Haykaltaroshlik asarlari uchun tosh, granit, bronza, marmar, yog'och, metall (oltin, kumush, nikel kabi qimmatbaho metallar), sement, gips kabi turli materiallar ishlatiladi. Haykaltaroshlikda tanlangan xomashyo uning rangini belgilaydi. Xalq haykaltaroshligidagina haykallarni bo'yash hollari uchraydi. Haykaltaroshlik asarlari yaratishda yumshoq moddalar (maxsus loy, mum, plastilin va boshqalar), qattiq moddalar (turli nav toshlar, yog'och va b.)dan kesib (yunib) yoki o'ymakorlik bilan keraksiz qismlarini olib tashlash yo'li bilan yaratiladi; suyuq; holatdan qattiq holatga o'tish xususiyatiga ega bo'lgan moddalar (turli metall, gips, beton va boshqalar)dan qo'llash yordamida qo'yib ishlanadi; keramika haykaltaroshlik asarlari tayyorlashda maxsus loy navlaridan foydalaniladi, shakl bo'yama; naqsh yoki rangli sir bilan qoplanadi va maxsus pechlarda kuydiriladi. Haykaltaroshlik asari taglikka (postament yoki pedestalga) o'rnatiladi; ba'zan haykaltarosh maqsadini yuzaga chiqarishda bir necha taglikka o'rnatilgan haykallar, releflardan foydalanishi mumkin.

Haykaltaroshlikka zimdan ibtidoiy jamiyatda insonning mehnat faoliyati va diniy tushunchalarning paydo bo'lishi bilan shakllanib, yasash jarayonida haykaltaroshlikga xos uslub (yunish, ishlov berish, yumshoq; loydan shakllar yasash) bilan o'z xissiyoti, kechinmalarini tasvirlay boshlagan. Hayvonlarning dumaloq g'or yoki tosh yuzasiga ishlangan bo'rtma haykallari ibtidoiy kishilar kvadratlarining ifodasidir.

Bo'rtma tasvirlar yumshoq; tosh, suyak va yog'och yuzasiga ishlangan, mehnat va ov qurollarini bezashda hamda tumor sifatida ham foydalanilgan. Oltin va b. qimmatbaho, materiallardan bo'rtma tasvirli amaliy san'at buyumlari, loydan haykalchalar yasashda katta muvaffaqiyatlarga erishildi (*skiflar madxtpyatp*) Afrika qit'asining Nok manzilidagi sopol haykallar va b).

Quldorlik tuzumi davridan haykaltaroshlikda yangi bosqich boshlandi, bu davr uslub rang-barangligi, mavzu va turlarining ko'lami bilan ajralib turadi. Bu jihatdan haykaltaroshlikda qadimiy Sharqning alohida o'rni borliq bor mahobatli haykallar, dastgox, portretlari, jo'shqin, harakatga to'la bo'rtma tasvirlar yaratildi. Shumer va Akkad, Qobil va Ossuriya yodgorliklari, Misrdagi mahobatli haykallar, nafis bo'rtma tasvirlar shu davrning nodir yodgorliklaridir.

Oʻrta Sharq, jumladan, Oʻzbekiston xududida yaratilgan Xorazm. Sugʻd, Baqtriya yodgorliklari, Tuproqdala, Varaxsha, Afrosiyob, Xolchayon, Dalvarzintepa, Quvaning mahobatli haykal va boʻrtma tasvirlari, mayda haykalchalar, amaliy sanʼat buyumlarini bezashda ishlangan turli badiiy shakllar davrning boy madaniyatidan dalolat beradi.

Antik davrda voqeband relief, portret oʻz rivojinnng yuqori bosqichiga koʻtarildi, odamning ruxiy holatini ifodalash borasila katta yutuqga erishildi. Yunoniston va qisman qadimiy Rimda yaratilgan haykaltaroshlik asarlarida insoniy tuygʻular, uning kamoloti yetakchi oʻrinni egalladi, tasvirlashda haykaltaroshlik hukm surdi, jismoniy baquvvat va maʼnaviy goʻzal inson obrazini yaratish yunon haykaltaroshlikning bosh maqsadi boʻldi (*Fidiy va Miron, Poliklet va Praksitel*). Rim haykaltaroshlari portret sanʼatida katta yutuqlarga erishdilar, ularning asarlarida insonning murakkab kechinmalari kuchli realizmda tasvirlandi, shaxsning jismoniy va maʼnaviy holati ochiq koʻrsatildi; Rimda ilk bor otliq; tomondon haykali ishlandi, boʻrtma tasvirda ham katta yutuqlarga erishildi: muhim tarixiy voqealarga bagʻishlab oʻrnatilgan ustun va zafar yutuqlari voqea band boʻrtma tasvirlar bilan bezatildi.

Oʻrta asrlar Sharq mamlakatlarida haykaltaroshlik hamma joyda bir xil rivojlanmadi. Janubiy, janubiy-sharqiy Osiyo mamlakatlari (Hindiston, Indoneziya va Hidixitoy mamlakatlari) da maxobatli, ishlanishi nafis ajoyib yodgorliklar yaratilgan boʻlsa, Yaqin va oʻrta Sharq; mamlakatlarida haykaltaroshlik amaliy bezak sanʼatining qolgan tosh oʻymakorligi, yogʻoch va ganch oʻymakorligi, zargarlik va kandakorlik asarlarida oʻz ifodasini topdi, roʻzgʻor buyumlari, taqinchoqlar tayyorlashda binolar bezagi (namoyoni)da keng qoʻllandi.

Yevropa mamlakatlarida haykal taroshlikni rivojlantiruvchi asosiy kuch bo'ldi:

Marmar. Florensiya. 1503 soborlar qoshida haykaltaroshlik ustaxonalari tashkil etildi. bu yerda bo'lajak haykaltaroshlar tayyorlandi, ibodatxonalar uchun dumaloq haykal va releflar yaratilib, ular diniy g'oyalarni targ'ib qilishga xizmat qildi.

Haykaltaroshlik roman va gotika uslubida qurilgan binolar kompozitsiyasining ajralmas qismiga aylandi. XIII asrning ikkinchi - XIV asr boshlarida Yevropa realistik haykaltaroshlik namunalari ko'zga tashlana boshladi (N.Pizano va b.), dunyoviy g'oyalar (yorqin insoniy xarakterlar, hayotga muxabbat ruxi) ni aks ettirish haykaltaroshlikning bosh vazifasiga aylandi (Donatello, A.Verokk'o va b.), ko'p planli releflar yaratildi; bronzadan haykal qo'yish san'ati mukammallashdi, mayolika (koshinkorlik), kandakorlik amaliyotda keng ishlatila boshlandi. *Mike-laijelo* ijodi *Uygonish davri* san'atining yuksak bir ko'rnishi bo'ldi.

XVII-XIX asrlar haykaltaroshlik ham boy va rang- barang; bu davr Yevropa haykaltaroshlikda *barokko*, *klassitsizm*, *realizm* uslublari raqobatda bo'ldi. Uyg'onish davri haykaltaroshlikka xos xotirjamlik, salobatlilik o'rniga barokko uslubi bilan shijoat, jo'shqinlik kirib kelgan bo'lsa, klassitsizm aksincha yana uyg'onish davri xotirjamligiga qaytishga, hamma narsani aql bilan tartibga solishga harakat qildi. O'z mavqeini mustahkamlab borgan realizm uslubi borliqni to'laqonli aks ettirishga, inson his-tuygularini chuqurroq ifodalashga intildi (L. Bernini, A. Kanova, J. Gudon va b.).

XIX asrning ikkinchi yarmidan haykaltaroshlikda demokratik tamoyillar ortib bordi, maishiy hayot, mehnat mavzusi san'atkorlarni o'ziga jalb etdi. Yevropa haykaltaroshlikda turli naturalistik oqim va yo'nalishlar shakllandi, avvalgi san'atlar sintezidan chekinish yuzaga keldi; bu davrda *impressionizm*, *simvolizm* oqimlari ham haykaltaroshlikda o'z ifodasini topdi.

XIX asr oxiri — XX asr boshidagi haykaltaroshlik rivojiga davrning yangi oqimlari ta'sir etdi. Bu jarayonda fransuz haykaltaroshi *O.Roden* ijodi muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Uning ta'sirida nafaqat fransuz, balki ko'pgina zamonaviy yevropalik va boshqa haykaltaroshlar ijodi shakllandi. XX asr haykaltaroshlik san'ati qarama-qarshi omillarga asoslangan. Bir tomondan realistik san'at yo'nalishi o'z badiiy ko'lamini kengaytirishga ifoda vositalarining

ta'sirchanligini oshirishga intilgan bo'lsa, ikkinchi tomondan *avangard* san'ati o'z imkoniyatlarini keng namoyon eta bordi. XX-asr badiiy uslublari (*kubizm* - P.Pikasso, A.Arhipenko, A.Loran; *konstruktivizm* - A.Kolder; *popart* va avangardning boshqa vakillari) ta'sirida haykaltaroshlik yangi ko'rinish va an'anaviy bo'lmagan uslub va materiallar bilan boyidi.

XIX asr o'rtalarida, Yaqin va o'rta Sharq mamlakatlarida haykaltaroshlikda jonlanish boshlandi. O'rta Osiyo, jumladan, Uzbekistonda ham haykaltaroshlik asarlari yaratila boshladi. Uning dumaloq va bo'rtma tasvir-relef turida asarlar paydo bo'ldi. Favvoralar ishga tushdi, bezak haykaltaroshlik asarlari bilan dam olish va hordiq chiqarish maskanlari, xiyobonlarni bezatish odati kengaydi. Shu davrda ishlangan qurbaqa, kiyik, it, sher va b. haykallar bir kuncha (Toshkent, Buxoro ka- bi) joylarni bezab turibdi. Buxorodagi Sitorai Moxi Xosadagi marmardan ishlangan sher haykallari, islamiy, girix, naqshlar, chiroyli yozuvlar bilan o'yib jilo berilgan suv novlari diqqatga sazovor. Tosh va marmar o'ymakorligi namunalari Xiva me'moriy yodgorliklarida ko'p uchraydi (jumladan, relefli tosh va marmar پوستunlar).

Haykaltaroshlikning xom ashyolari va anjomlari

Haykaltaroshlik mashg'ulotlarida ishlatiladigan xom ashyolar:

Haykaltaroshlik mashg'ulotlarida asosan ikki turdagi yumshoq va qattiq materiallardan foydalaniladi.

- yumshoq materiallarga loy, plastilin, vosk (mum) kabi materiallar;

- qattiq materiallarga yog'och, marmar, granit, bronza, chugun, mis va boshqa turdagi materiallar kiradi.

Loy. Loy bu haykaltaroshlikning fikru xayoliga kelgan asarni yaratish uchun ishlatiladigan asosiy va eng qulay material hisoblanadi. Haykaltaroshlikda ishlatiladigan yumshoq material hisoblanib, u yog'li hamda kerakli darajada yumshoq egiluvchan, ixtiyoriy hajmdagi shaklga ishlov berganda va qurigan holda ham o'z hajmini sezilarli o'zgartirmaydigan material hisoblanadi. Ayniqsa, yog' miqdori ko'proq bo'lgan loy uzoq muddatda o'z namligini saqlab tura oladi. Bunda tuproqlar asosan Angren, Qashqadaryo, Surxondaryo tog yon bag'rlarida, botqoqliklarida, Samarqandning Cho'ponota tepaliklarida tabiiy holda uchraydi.

Loy ishlatish uchun quyidagicha tayyorlanadi: quritilgan loy massasi 2-3 sm bo'lgan bo'laklarga maydalanadi. Maydalangan loy bo'laklarini maxsus idishga (yarim kesilgan bochka yoki vannaga) solib, ko'milguncha suv solinadi. Ikki-uch kundan keyin yaxshilab aralashtiriladi. Loy aralashtirilib bo'lgach, kerakli qismini olib maxsus taxtachalar ustiga quyib, kerakli qovushqoqlikka yetguncha ishlov beriladi. Tayyorlangan loyni ishlatish uchun qulay holga keltirib, uning ustini nam latta va qurib qolmasligi uchun selofan plyonka bilan o'rab qo'yiladi.

Plastilin. Plastilin haykaltaroshlikda ishlatiladigan sun'iy usulda tayyorlangan plastik massa bo'lib, uning loydan afzalroq tomoni shundan iboratki, u qurib qolmaydi va doimo o'zining plastik holatini saqlab turadi. Uning noqulay tomoni ham mavjud bo'lib, sovuqda qattiqlashib, o'ta issiq joyda esa erib, oqib ketishi mumkin. Uning tarkibida yog' vazelin va vosk bo'lgani sababli, toza kiyimni iflos qilmasligi uchun plastilin bilan ishlagandan keyin albatta qo'lni soda poroshogi, sovun bilan iliq suvda yuvish yoki namlangan latta bilan artish tavsiya etiladi.

Loy, vosk, yog', vazelin va kulrang poroshok aralashmasidan tayyorlanadi va quyidagi miqdorda qo'shiladi:

- un holatiga keltirilgan tuproq - 1522 g;
- O'lcham Loy uchun ishlatiladigan tuqmoqlar kuchirish sirkuli (kronsirkul)
- mol yoki cho'chqa yogi - 10 g; Masshtablash sirkuli
- vosk - 20 g;
- texnik vazelin - 10 g;
- kulrang poroshok - 122 g.

Plastilin tayyorlash uchun vosk bilan mol yoki cho'chqa yog'i yaxshilab aralashtiriladi, unga vazelin, tuproq, kulrang kukun qo'shiladi va hammasi bir holga kelguncha aralashtiriladi. Tayyorlangan massa to'rtburchak holiga keltiriladi va xoxlagan vaznda kesib ishlatiladi.

Gips tabiatda oq rangli rangsiz yoxud temir oqish rangida gipsli tosh ko'rinishida uchrab turadi. Kimyoviy toza gips tarkibida 22% suv bo'ladi. Gipsli toshni 120° dan 180° gacha qizdirganda gips o'z tarkibidagi 75% kristallangan suvni yo'qotadi. Qizdirilgan va yanchib elangan gips suv quyilgan plastik idishga solinadi va yaxshilab aralashtiriladi. Gipsning eng muhim xossalaridan biri suv bilan birikib suyuq oquvchanlik holatidan sekin-asta, bir me'yorda qotib borib, qattiq massaga aylanishi hamda oquvchanlik muddatining davomiyligidadir. Gipsning to'la qotish muddati o'rtacha 20 minutni tashkil etadi. Gips asosan qolipga olish va quyish ishlarida ishlatiladi.

Yog'och. Tosh va marmardan ishlangan haykaltaroshlik ishlariga nisbatan yogochda turli xildagi harakatlarni ifoda etish anchagina qulaydir. Chunki yog'ochning zichligi, mustahkamligi, yengilligi sababli tosh va marmarga nisbatan unga ishlov berish qulaydir.

Yog'och bu har xil murakkab harakatlarda bo'lgan kompozitsiyalarni ishlashda imkoniyat yaratadi. Shu bilan birga yog'ochdan ishlangan asarlar tashqi muhit ta'sirida, namlikda hamda turli xildagi zarakunandalarning yemirilishi natijasida o'z xususiyatini yo'qotishini hisobga olib, ularni yopiq binolar ichida va chirishga qarshi ishlov berilgan holda saqlash maqsadga muvofiqdir.

Haykaltaroshlikda asosan yog'ochning dub, yong'oq, o'rik, chinor, qayrag'och, tut kabi turlaridan foydalaniladi.

Marmar. Haykaltaroshlikda ishlatiladigan materiallar ichida marmarda murakkab harakatlarni ifodalash, turli noqulayliklarni keltirib chiqaradi. Shu sababli marmardan ijodiy kompozitsiyalar yaratishda uning xususiyatini hisobga olib, tinch turgan o'ta murakkab

harakatda bo‘lmagan yoki guruh, hoida bir-biriga yopishgan holatdagi ijodiy ishlarini yaratilishi yaxshi natija beradi. Shu bois, haykaltaroshlik san’ati amaliyotida ijodkorlar marmardan ko‘proq portret, byust ishlashda foydalanishadi. Tabiatda marmarning turli xildagi mayda va yirik donali rang-barang turlari uchrab turadi.

O‘zbekiston sharoitida marmarni G‘azalkent, Nurota, G‘ozgon ochiq konlaridan xarsang toshlar ko‘rinishida har xil rangdagi turlari qazib olinadi, hamda ularga maxsus ishlov berilgandan so‘ng qurilish va boshqa sohalarda keng ko‘lamda foydalaniladi.

Haykaltaroshlikda qo‘llaniladigan materiallarning granit, sienit, diorit, torf, bazalt kabi tosh turlari mavjud bo‘lib, ular katta-katta kristallar shaklida va kvarslardan tashkil topgan. Granitning tarkibida 25%- 30% gacha kvars bo‘lsa, seonitda kvars deyarli yuk bo‘ladi. Granitning qora turi (Shved graniti) ham mavjud. Haykaltaroshlikda granitning mayda donali turlari keng ko‘lamda ishlatiladi.

Haykaltaroshlikda ishlatiladigan **metallar** ham juda xilma-xildir. Ularning eng ko‘p qo‘llaniladigani bronza bo‘lib, ushbu materialdan haykaltaroshlikda asosan katta yodgorliklarni yaratishda foydalaniladi, ayrim hollarda binolarning old ko‘rinishlarini badiiy bezash maqsadida ham qo‘llaniladi. Haykaltaroshlikda qo‘llaniladigan bronza, cho‘yan, po‘lat, mis, aluminiy, qo‘rg‘oshin va boshqa ashyolarning afzalligi shundaki, ushbu metallarda yaratilgan asarlarning chidamliligi, o‘ziga xos rangi, mustahkamligi hamda haykaltaroshlikning mahobatli yoki dastgoxli turiga mansub bo‘lishidan qat’iy nazar saqlanish muddatining uzoqligi uchun ham barcha ijodkorlar ushbu materiallardan ijodiy ishlar yaratishni orzu qiladilar.

Haykaltaroshlik mashg‘ulotlari o‘tkaziladigan xonani jihozlari va asbob-uskunalar

Haykaltaroshlik mashg‘ulotlarining asosiy maqsadi-san’at vositasida o‘quvchilarning badiiy madaiiyati va estetik didini tarkib toptirish, ularning san’atga bo‘lgan munosabatini oshirishdan iboratdir.

Shuningdek, bu mashg‘ulotda o‘quvchilarning turli asbob-uskunalar bilan ishlash hamda turli xildagi materiallar dan o‘rinli foydalanish bilan malakasini shakllantirish, olingan nazariy bilim va ko‘nikmalarini amaliyotga tadbiiq eta olish kabi sifatlarni tarbiyalash nazarda tutiladi.

Haykaltaroshlik mashgulotlari haykaltaroshlikka moslashtirilgan maxsus xonalarda o'tkaziladi.

Xonaning hajmi 30x40 m bo'lib, tabiiy miqdorda yoritilgan bo'lishi zarur. Mashg'ulot davomida va keyinchalik ishlatiladigan materiallar loy, plastilin, shamot, gips va boshqalarni saqlash uchun maxsus idish, qo'shimcha xona yoki yerto'la talab etiladi. Mashg'ulotlar o'tkaziladigan xonadagi elektr yoritgichlarning nuri ish bajarayotgan o'quvchilarning orqa tomonidan 45° burchak ostida tushishi lozim. Xonadagi loyni muntazam ishlatish uchun vannada yoki maxsus idishda nam holatda ustini sellofan plyonka bilan o'ralgan holda saqlash maqsadga muvofiq.

O'quvchilarning ishlari deyarli kichik hajmda loy yoki plastilindan ishlanishini hisobga olib, ishlarni shkafda yoki stellajlarda saqlash mumkin.

Haykaltaroshlik dastgoxlari turli o'lchamlarda yog'ochdan qo'lda tayyorlanishi yoki zavodda tayyorlangan dastgoxdar bo'lishi mumkin. Ish jarayonida ishlanayotgan ob'ekt bilan dastgoxdagi ish talabalarning ko'z sathi bilan bir xil balandlikda bo'lishi zarur. Shuning uchun bu dastgoxdarda baland pastligini o'zgartirish mumkin bo'lgan maxsus moslama bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Yogochdan tayyorlangan dastgoxdan loy bilan ishlanganda namlikdan chirishining oldini olish uchun namlik o'tkazmaydigan plastiklar ishlatish lozim.

Plastilindan yoki loydan ishlanadigan ishlarning balandligi 10-15 sm dan oshadigan bo'lsa, ularning ichiga sim yoki temirdan yasalgan "karkas"lar o'rnatiladi. Bu karkaslar yasalayotgan haykalchani yoki uning muayyan qismini ma'lum bir harakatda muvozanat nuqtasidan og'ma holatda tasvirlash imkonini beradi. Masalan, odam boshini loydan ishlash uchun o'rnatilgan sterjenga (tik holatda) qalinligi 2-3sm bo'lgan taxtachalardan "krestik"lar yasab, plyus shaklida simga bog'lab sterjen yog'ochga osish lozim.

Odam gavdasini to'la ishlash uchun agarda ishlanayotgan haykal 20 smdan ortiq bo'lsa, uning bo'shliqda joylashish o'lchamlarini hisobga olib, simdan gavdaning nisbatlari hisobga olinib uning sxematik karkasi tayyorlab olinadi. Avval "G" harfini eslatuvchi temir ushlagich (glagol tayyorlanadi. Temir ushlagichning pastki tomoni dumaloq yoki uchburchak shaklida bo'lib, u oldindan tayyorlangan taxtachaga mahkamlanadi. Yumshoq simdan tayyorlangan odam gavdasi karkasini yasalgan temir ushlagich "glagol" ga mahkamlab

ko'tariladi. Odam gavdasi karkasi faqat "G" simon ushlagichga mahkamlanganligi, yumshoq simdan tayyorlanganligi uni istalgan holatga keltirish imkoniyatini beradi.

Haykaltaroshlik mashg'ulotlarida plastilin, loy va shamotdan haykallar yasash uchun qattiq yog'och va simdan tayyorlangan steklar ishlatiladi. Ular dan ortiqcha loyni qirqib olish hamda kichik va nozik joylarini ishlov berishda foydalaniladi. Tayyorlangan steklarga loy va plastilin yopishib qolmasligi uchun avvalo ular jilvirlanadi, keyin esa olif yoki o'simlik moyi bilan yaxshilab to'ydiriladi.

Mashg'ulotlar jarayonida talabalar ko'proq steyklar bilan emas, qo'l barmoqlari bilan ishlashga, o'rganishlari lozim, chunki qo'l bu faoliyatda asosiy vazifani bajaradi va talabalarda xajm, harakatini his etish, uni tasvirlay olish malakalarini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Mashg'ulotlarda ishlatiladigan badiiy materiallar, asbob-uskunalar, qalam va qog'ozlarning xonada saqlanishi o'quvchilarning mashg'ulotlarga muntazam qatnashib borishi va doimiy tayyor holda bo'lishini ta'minlaydi.

II BOB. HAYKALTAROSHLIK MASHG'ULOTLARINI TASHKIL ETISH METODIKASI

Biz yuqorida haykaltaroshlik mashg'ulotlarini o'tkazish uchun xona tashkil etish hamda mashg'ulotlar jarayonida ishlatiladigan dastgoxlar, ish qurollari, yumshoq va qattiq materiallar haqida qisman to'xtaldik.

Haykaltaroshlik mashg'ulotlarining ikki asosiy turi mavjud:

A) Naturadan haykal ishlash

B) Xotira va tasavvurdan haykal ishlash

Naturadan haykal ishlash mashg'ulotining asosiy maqsadi talabalarga naturani kuzatish va uning o'ziga xos tomonlarini xajmli va aniq ifodalay olish usullarini o'rgatishdir. Shuningdek, naturani aynan o'zini mexanik ravishda tasvirlamasdan, balki eng asosiy anatomik plastik holatlariga e'tibor qilib konstruktiv, yaxlit tasavvur etishga yondostirishdan iboratdir. Naturadan haykal ishlash bo'yicha amaliy mashg'ulotlar jarayoni quyidagi ketma-ketlik asosida ko'riladi:

1) Plastilin, loyni karkas yoki taxtachaga yopishtirib, taglik tayyorlash;

2) Naturaning umumiy ko'rinishini ifodalash va nisbatlarini topish;

3) Umumiy ko'rinish va plastik bog'lanishni aniqlash;

4) Muhim detallarni ishlash;

5) Mayda detallarni ishlab chiqish;

6) Ishni umumlashtirish, kerakli yuzalarga ishlov berib pardoqlash.

MEMORIY QISM: SODDA GIPS ROZETKASI MODELIGA QARAB ISHLASH

Ushbu mashg'ulotga kirishdan avval talabalar mustaqil ravishda 54x36 sm o'lchamli yog'och taxtachalardan planshet tayyorlab kelishadi. Tayyorlangan "planshet" (taxtacha)ni temir ramka ichiga o'rnatib, haykaltaroshlik dastgohi ustiga tik holatda mahkamlanadi. O'rnatilgan taxtachaning (planshet) markazi ufq chizig'ida bo'lishi kerak. Natura sifatida qo'yilgan gips rozetkasi ham xuddi shunday holatda o'rnatilishi kerak. Ishlanayotgan gips modelinining reliefi (qavariqligi) balandroq bo'lsa, taxtachaning o'sha joyiga mix qoqib, mayda reykachadan (2-3 smlik) kesib plyus (+) shaklida yasaladi va yumshoq sim bilan bog'lab, qoqilgan mixga osib qo'yiladi.

Mashg'ulotga ajratilgan to'rt soat muddatning birinchi 30-35 minuti yog'och taxtacha ustini loy bilan to'ldirib, umumiy fon bilan yaratishga ajratiladi. Loy yopishtirilgan fon yog'och taxtaning to'la yuzasi bo'yicha bir xil qalinlikda qoplashi va tekislangan bo'lishi shart.

Yuqorida aytib o'tilgan tayyorgarlik ishlari bajarib bo'lingandan keyin gips modelidagi gulli naqsh yoki tasvir yog'ochdan tayyorlangan stejk uchi yoki qalam bilan tayyorlangan fonga chiziladi. Chizilgan tasvir to'g'riligini tekshirib ko'rib bo'lgach, keyingi bosqichdagi ishlarni bajarishga kirishiladi.

Mashg'ulotning birinchi juftligi yakunlangach, o'quvchilar o'zlari bajargan ishlarini polietilen bilan havo kirmaydigan qilib yopishlari kerak bo'ladi.

Mashg'ulotning ikkinchi juftligi davomida bajarilayotgan reliefning katta-kichik hajmli shakllarining o'zaro nisbatlari, plastik bog'lanishini, qismlarning bir-biriga nisbatan bo'rtib chiqqanligi yoki botiqligi, ularning o'lchamlarini yana qaytadan tekshirib ko'rib bo'lgach, yuzalarga hamda mayda qismlarga ishlov beriladi va ish umumlashtirib yakunlanadi. Mashg'ulot uchun juda qisqa muddat ajratilgani sababli uni to'g'ri tashkil etish, har bir bosqich uchun to'g'ri ko'rsatmalar berib vaqtdan unumli foydalanish kerak.

Mashg'ulot yakunlangach, talabalar tomonidan bajarilgan ishlarning ko'rgazmasi tashkil etilib, har bir talabalarining yutuq va kamchiliklari tahlil qilinadi hamda reyting tizimi asosida baholanadi. Bunday tizimda mashg'ulotni o'tkazish va yakunlash ularning ijodiy faoliyatini oshiradi, bajargan ishlarga nisbatan shaxsiy mulohazalarni bayon etish malakalarini tarbiyalaydi.

ODAM YUZ BO'LAKLARINI GIPS MODELIGA QARAB ISHLASH (og'iz, burun, ko'z, so'lak)

Og'iz (birinchi model). Og'iz teshigi yuqori va pastki lablar bilan cheklangan bo'lib, gorizontal joylashgan simmetrik bukik yoriqdan iborat.

Og'iz shakli yuqori va pastki jag'lar shakliga ko'ra bir-biriga bog'liq. Og'iz shakli jag'larning umumiy shakli bilan birgalikda tuziladi.

Yuqori va pastki lab har xil shaklda bo'ladi. Yuqori labning o'rtasida pastga tushib turadigan do'mboqchasi bor. Shu do'mboqchada labning erkin uchi ikkala tomonga qarab oldin sal yuqoriga, keyin pastga, og'iz burchaklari tomon boradi.

Yuqori labning o‘rtasida burun to‘sig‘ida pastga tik holda vertikal egatchasi tushib keladi, filtr deb shunga aytiladi.

Pastki labning o‘rtasida yuqori labning do‘mboqchasiga mos keladigan chuqurchasi bo‘ladi. Shu chuqurchaning ikkala tomonida lab chetlari sal ko‘tarilib turadi, so‘ngra og‘iz burchaklariga tomon tushib bo- radi, shu bilan birga lab jiyagi asta-sekin torayib boradi.

Og‘iz tuzilishini loydan ishlash jarayonida og‘iz kesmasi chizig‘i yuqori va pastki lab shakllarini to‘gri topish natijasida aniqlab olinadi. Yuqori lab odatda pastki lab ustida sal ko‘tarilib turadi. Bajariladigan vazifani anatomik tuzilishini o‘rganib chiqqandan keyin taxtachaga modeldagidek xajmli qilib loy bo‘lagi yopishtiriladi va unga lablarni ikkiga ajratuvchi gorizontal chiziq chiziladi. Labning eng baland joyi (do‘mboqcha)ni topib bo‘lgach o‘rtasida vertical chiziq chizamiz. Simmetriyani yo‘qotmaslik uchun umumiy hajmli qismlarga loy quyib bo‘lgach, endi ularni har-xil tomondan pastdan, yuqoridan, yon ko‘rinishlaridan modelga solishtirib, taqqoslanadi.

Ishlanayotgan modelimiz chuqur va do‘ngliklardan iborat bo‘lgani uchun har-xil formadagi soya yorug‘liklar hosil bo‘ladi. Bu qilingan kamchilik va xatolarni tekshirib tuzatishga yaxshi imkoniyat beradi. Haykaltaroshlik mashg‘ulotlari jarayonida asosan qo‘l barmoqlari bilan ishlashga o‘rganish talab etiladi. Yog‘och steyklardan esa qo‘l bilan ishlanishi qiyin bo‘lgan joylarga foydalaniladi.

Burun (ikkinchi model). "Burun" burun bo‘shligi ustida ko‘tarilib turadi. Yuqori qismi peshonadan kanshar bilan tutashgan burun ildizi, pastki qismi burun uchi, o‘rta chiziq bo‘ylab tutashadigan va burun qirrasini tashkil qiladigan yon tomonlari farq qiladi. Yon devori pastki tomonida kengayib burun qanotiga aylanadi.

Burun qanoti burun teshigini chegaralab turadi: o‘ng va chap burun teshiklari tog‘ay to‘siq bilan bir-biridan ajraladi. Burunning suyak asosini ikki yon tomonidan yuqori jag‘ suyaklari, yuqori tomonidan esa burun suyaklari hosil qiladi; burun to‘sig‘ining ichkarisida ham suyak asos bor. Burunning oldingi qismida tog‘ay asosi bor. Burun muskullari burunning qirrasiga egarga o‘xshab yotadigan umumiy nayi bor. Bu muskullar ikkala tomondan pastga tushib keladi va burun yon yuzasining terisiga tutashib ketadi. Mana shu ikkala muskul qisqarar ekan, burun terisida uzu- nasiga ketgan bo‘rtmalar hosil qilib, burun qanotlarini yuqori ko‘taradi. Burun to‘sig‘ini pastga

tushiruvchi muskul o'z jufti bilan yonma-yon yotib, o'rtadagi kurak tish ustida yuqori jagning alveolar o'simtasidan boshlanadi va yuqoriga tomon borib, burun to'sig'iga tushib ketadi. Bu muskullar burun to'sig'ini pastga tortadi va yuqori labning o'rtasini pastga tushirib, lablarni qisishga yordam beradi.

Burun va uning anatomik tuzilishi haqida ma'lum tushunchaga ega bo'lgandan keyin avvalgi mashg'ulotlardagidek, yog'och taxtachani dastgox, ustiga tik holda o'rnatib, amaliy ishga tayyorlab olinadi. Ishning mustahkamligini ta'minlash va quyiladigan loy bo'laklarining tushib ketmasligi uchun qo'shimcha kichik o'lchamdagi (+) plyus shaklidagi loy ushlatgichlar taxtaga osib chiqiladi. Tayyorlangan yuzaga burunni xajmi shakli asosida kerakli loy yopishtirilib bo'lgach, sirkul yordamida modeldagi burunning uzunligini, enini o'lchab loydagi ishga solishtiriladi.

Mashg'ulot uchun ajratilgan muddat tugagach ishni yakunlab, har doimgidek guruh, talabalarining bajargan ishlarini kichik ko'rgazmasi o'tkazilib, ularning yutuq va kamchiliklari tahlil qilinadi hamda reyting tizimi asosida baholanadi.

K o' z (*uchinchi model*). Ushbu mavzu asosidagi amaliy topshiriqni bajarishga kirishishdan oldin, har galgidek ko'z va uning anatomik tuzilishi bilan tanishib chiqiladi.

"Ko'z" ko'ruv organi: ko'ruv nervlari bilan birgalikda ko'z kosasida yotadigan ko'z olmasida, uni oldingi tomondan himoya qiladigan ko'z qovoqlaridan, ko'z olmasini harakatga keltiradigan ko'z muskullari va yosh apparatidan iborat.

Ko'zni harakatlantiruvchi asosiy organi bu uning atrofidagi muskullardir. Ko'z olmasini harakatlantiruvchi muskullar ko'z olmasiga turli tomondan kelib birikadi va shu yo'l bilan uning har tomonga qarab harakatlanishiga imkoniyat beradi.

Amaliy mashg'ulotga kirishish oldidan ko'zning anatomik tuzilishiga oid nazariy ma'lumotlarni o'zlashtirish, unda ko'rgazmali materiallardan samarali foydalanish maqsadga muvofik. Shundan keyingina ko'zni amalda bajarishga kirishish mumkin.

Ko'zni ishlashda uning qovoqlar bilan birgalikda ko'z kosasi chetlari orasidan chiqib turadigan sharsimon tana

hosil qilishni esda tutish muhim. Ko'zlar ko'pincha unchalik simmetrik bo'lmaydi, hamisha ham bir xil balandlikda yotavermaydi. Haykaltarosh tomonidan yaratilayotgan zipashligi uning o'ng va chap

tomonining asimmetriyasini, asosan ko‘z va qosh asimmetriyasini payqab olganligiga ko‘p darajada bog‘lik bo‘ladi.

Quloq (*to‘rtinchi model*). Har galgidek quloq modelini asliga qarab loydan uning andozasini ishlashga kirishishdan avval, quloq va uning anatomik tuzilishini o‘rganib chiqiladi.

Plastik anatomiyada eshi- tuvchi organning faqat tashki qismi quloq suprasi o‘rganiladi. Quloq teri bilan qoplangan quloq tog‘ayidan hosil bo‘lgan. Quloq tog‘ayi torayib borib, chakka suyagining tashqi eshituv yo‘lining ichkarisiga kirib ketgan tog‘aydan iborat kamar eshituv yo‘lini hosil qiladi. Shunday qilib, quloq chakka suyagiga yopishgan va so‘rg‘ichsimon o‘simtaning oldingi tomonida pastki jag‘ning orqa tomonida turadigan o‘ziga xos voronka shaklidagi tuzilmadir. Bu voronka tovushni tutib, chakka suyagining ichkarisiga o‘tkazib beradi. Quloqning pastki chakka tomonidagi qismi solinchok deb ataladi va tog‘ayi bo‘lmagan yumshoq yog‘ qatlami va teridan iborat. Quloq solinchog‘i ba‘zan oldingi tomonidan pastki jag terisi bilan qo‘shilib ketgan bo‘ladi.

Haykal ishlash yoki rasm chizish jarayonida quloqni boshda to‘g‘ri joylashtirish juda katta ahamiyatga ega. Quloqning tuzilishi bilan tanishib olgach, amaliy ishga o‘tiladi. Bu amaliy topshiriqni ham avvalgi modellarni bajarish kabi o‘sha tizim asosida bosqichma-bosqich bajarishga kirishiladi. Shuni yodda tutish kerakki, bo‘lajak haykaltarosh birinchi navbatta mohir qalamtasvirchi bo‘lishi lozim. Qalamtasvir tasviriy san‘atning asosi hisoblansa, u san‘atning haykaltaroshlik turini o‘rganishda esa eng muhim hisoblanadi.

ODAM BOSH TUZILISHINI GIPS MODELIGA QARAB ISHLASH

Odam bosh tuzilishini tasvirlashni o‘rganish to‘rtinchi simmetriyada o‘tiladigan haykaltaroshlik mashg‘ulotlarining asosiy mavzularidandir. Bir vaqtning o‘zida ushbu mavzuni qalamtasvir fanida ham o‘rganilishi o‘quv materiallarini o‘zlashtirishni uzviy holda tashkil etishni ta‘minlaydi.

Tajribalar shuni ko‘rsatadiki, haykaltaroshlik mashg‘ulotlarida odam bosh tuzilishini ishlash orqali qalamtasvirni yaxshi o‘zlashtira olishga yordam beradi, chunki talabalar haykal yasash jarayonida uning hajmli shakllarini ko‘rish qonuniyatlarini, konstruktiv o‘ziga xos xususiyatlarni kuzatib, o‘zaro plastik bog‘lanishini tushunadilar. Shuni aytish kerakki, odam bosh tuzilishini tasvirlash tasviriy san‘atning hamma turlarida ham o‘quv dasturidagi eng murakkab bo‘lim

hisoblanadi. Haykaltaroshlikda odam bosh tuzilishini o'rganish tayyor namunalardan andoza olib ishlashdan boshlanadi. Portret san'atining eng ko'p tarqalgan namunalari hozirgi grek va rimliklar tomonidan yaratilgan modellardir. Chunki, ta'kidlab o'tganimizdek ular anatomik jihatdan to'g'ri ham bajarilishi nuqtai nazaridan yuksak badiiy talablarga javob beradi. Ulardan andoza olib o'rganish nafaqat texnik tomonini, balki haykaltaroshlikning o'ziga xos bo'lgan siru-san'atlarini qisqa vaqt mobaynida o'rganish imkoniyatini beradi.

Mashg'ulotda bitta gips modeli 8-10 ta talaba uchun quyiladi. Mashg'ulot jarayonida uni soat strelkasi yo'nalishi bo'yicha aylantirib turiladi. Model atrofiga esa haykaltaroshlik dastgoxlari doira shaklida joylashtirilib, har bir talaba model va o'z ishini aylanib ko'ra olishi uchun zarur masofa qoldiradi. Mashg'ulotga kirishdan avval, kalla suyagi va odam bosh tuzilishiga qisqacha tasvirlab o'tiladi. Kalla suyagi yoki bosh skeleti uning suyak asosida. Boshning ko'zga tashlanib turadigan yoki yashirin suyak do'mboqlari uni tuzish uchun zarur elementlar bo'lib hisoblanadi. Bosh plastik jihatdan yagona va yaxlitdir.

Anatomik ma'lumot bo'lmagan taqdirda odamning kalla qismidagi suyaklarning holati va funksiyalarini tasavvur etish qiyin bo'ladi. Odam bosh tuzilishini gips modeliga qarab ishlash jarayonida uning faqatgina tashqi ko'rinishini, ya'ni silliq va chiroyli qilib ishlangan yuzalarnigina emas, balki uning ichki anatomik tuzilishini ham xar bir bo'rtgan yoki botiqlarni diqqat bilan tahlil qilgan holda ishlash kerak.

San'atning haykaltaroshlik turida ko'p mehnat va nazariy bilim evaziga ma'lum natijaga erishiladi. Shuning uchun ham mashg'ulotlar uchun ajratilgan qisqa vaqtdan unumli foydalanib, mashg'ulotdan keyin esa mustaqil ishlar bajarish talab etiladi.

Odam bosh tuzilishini ishlash eng avvalo "karkas" tayyorlash ishlaridan boshlanadi. Buning uchun 30x30 sm o'lchamidagi to'rtburchak yog'och taglik o'rtasiga 5x5x25 sm o'lchamidagi reyka mahkamlanadi. Yog'och reykaning tepa tomoniga egiluvchan sim shunday bog'lanadiki, uning yuqori tomoni ishlanadigan odam kalla suyagining eng baland nuqtasiga to'g'ri kelishi kerak. Yog'och reyka bog'langan yumshoq simimiz mustahkam bo'lmasa, unga qo'shimcha 3-4 ta (+) shaklidagi loy ushlagichlar osib qo'yiladi. Har qanday haykal uchun yasalgan karkas mustahkam hamda unga qo'shimcha o'rnatilgan

sim egiluvchan bo'lishi, loy quyib bo'lgandan keyin ham ma'lum o'zgartirishlar kirita olishga (egish yoki o'ng- chapga burishga) imkon beradi. Shu sababli ham talabalar karkas tayyorlashga alohida e'tibor berishlari kerak.

Karkas tayyorlab olingandan so'ng, uni dastgox, ustiga o'rnatib sim va yog'och taxtacha namlab olinadi va asta-sekin boshning bo'yin qismidan boshning hajmli tuzilishi bo'yicha loy quyib chiqiladi.

Avvalgi mashg'ulotlarda aytib o'tilganidek, bo'yin silindr ko'rinishida, bosh esa tuxumsimon ko'rinishda o'zaro hajmli qilib bog'lab ishlanadi.

Ish jarayonida ikkala yon tomondan modelga solishtirib eng asosiy bo'rtib chiqqan nuqtalarni belgilab, loy bo'lagi yoki gugurt cho'pi qo'yib chiqiladi.

Hosil bo'lgan bo'sh oraliqlar loy bilan to'ldirilib, ortiqchasi olib tashlanadi. Shu uslubda odam bosh tuzilishini hajmli qilib, ishlab olingach, sirkul yordamida quyidagi o'lchamlarni tekshirishga kirishiladi.

Karkasga hajmli holatga keltirib loy quyib, yuzning nisbatlari aniq topib olingach, asosiy e'tibor suyak tuzilishiga, uning bo'rtib chiqqandan yoki botiqliqlarini muskullar bilan birgalikdagi boshning xususiyat holati ishlashga yo'naltiriladi. Ishning sirkul yordamida chizib olingan qo'sh chizig'i, pastdan burunning ikki yoniga ko'z kosasi chuqurligini qoshlar bilan birgalikdagi holatini aniqlab ishlashdan boshlanadi. Pastki tomonda bir juft yonoq ravoqlari, bir juft yonoq suyaklari ishlanib, ko'z kosasi, chuqurchasi ko'z olmasini quyish uchun tayyorlanadi. Undan keyin peshona suyaklari shakli asosida ishlanadi. Burun va uning qoshlar bilan bog'lanishini pastda esa burun asosi va burun parraklari ishlanadi, undan keyin esa pastki jag' suyaklari tuzilishi asosida ishlanadi. Bu ish quloqlardan boshlanadi, ular hosil qilgan burchak pastki qismidagi nuqtaga pastki jag' birlashtiriladi. So'ngra engak ko'tarmasi, pastki lab, yuqori jag' ishlanib, og'iz burchaklari, og'iz o'rta chizig'i, burun asosiga nisbatan joylashish o'rni topib ishlanadi. Asosiy katta qismlarni aniqlab ishlab olingach, bajarilayotgan ish va modelni yon ko'rinishga bir xil holatga keltirib, burib olib har ikkala quloqlar ishlanadi. Ish ma'lum darajada tayyorlab olingandan so'ng uni yon, old, orqa va har xil ko'rinish nuqtalaridan modelga solishtirib ishlab chiqiladi. Qisqacha qilib

aytganda, ishni model bilan aniq zipashligi topilguncha davom ettiriladi.

Ishni yakunlash uchun model va ishni bir xilda yon tomonidan tushirilgan yorug'lik nurida yoritilganda kuchli yorug' soya o'yini shakllardagi o'zgarishlarni aniqlab va o'rnida to'g'rilab olishga imkon beradi. Tepadan yoki to'g'ridan tushirilgan yorug'lik esa ishni ko'rish uchun foydalaniladi.

Mashg'ulot uchun ajratilgan muddat tugagach ishni yakunlab, har doimgidek guruh talabalarining bajargan ishlarini kichik ko'rgazmasi o'tkazilib, ularning yutuq va kamchiliklari tahlil qilinadi, hamda reyting tizimi asosida baholanadi.

ODAM QOMATI LEPKASI

Odam qomatining haykalini boshlashdan oldin yuqorida ko'rsatib o'tilgan sodda jismlar formalari ya'ni natyurmort, o'simlik arganamenti, yuz qismlari, bosh lepkasi va hokazolarni astoydil ishlab o'rganmasdan turib birato'la qomat lepkasini ishlashga kirishib ketish katta xatodir. Bu holat oddiy jismlardan murakkabiga o'tish demakdir. Odam qomati haykalini ishlash bilan birgalikda «Plastik anatomiya bilan shug'ullanib borish lozim, chunki bu odam qomati mexanizmi va konstruktiv tuzilishini tushunishga va o'zlashtirishga yordam beradi.

Loydan ishlanayotgan haykalning o'lchami 90sm-100sm atrofida bo'lsa plastilindan ishlangani 45sm-50sm bo'lishi mumkin.

Dastgox va uskuna. Ko'chirilayotgan model va bajarilayotgan ish uchun alohida - alohida dastgox tayyorlanadi. Ikkala dastgoxning ham ustki qismi 360°da aylanishi lozim.

Aylanish oson bo'lishi uchun dastgoxning ustki va pastki qismi orasiga besh yulduzsimon chig'iriy yasalishi va uchlariga besh dona rolksimon kaltakcha o'rnatilishi kerak. Dastgoxning baland- pastligini shunday aniqlash kerakki dastgox, ustida turgan modelning o'rta qismi ko'rish sathiga to'g'ri kelishi lozim.

Keyincha eng zarur narsa tikka turgan qomatni dastgox, ustida mustahkam turishi uchun «G» harfiga o'xshash (glagol) simdan yasaladi va qomat turadigan taxtachaga qotiriladi. Bukilgan simning diametri 22-24 mm bo'lib to'rtburchak shaklida bo'lishi kerak.

Yuqoridagi hamma ishlar bajarilgach dastgoxning to'g'ri yoki noto'g'ri turganligini shoqul yordamida tekshirib chiqiladi.

Dastgoxning to'g'ri va mustahkam turganiga ishonch hosil qilingach karkas yasashga o'tiladi.

Karkas. Karkas yasashdan oldin ishlanadigan modelni obdon o'rganib chiqib bo'yiga va eniga o'lchab asosiy nuqtalarni belgilab, qog'ozga chizib olish ma'qul. O'lchamlarni olish uchun lineyka va maxsus sirkullardan foydalaniladi. Iloji boricha ko'proq talaba chamalab ko'rishi qobiliyatini rivojlantirish uchun o'lchov asboblaridan kamroq foydalanishi lozim.

Endigi vazifa karkasga ishlatiladigan turli xil sim va taxtachalar tayyorlanib ishga o'tiladi.

Karkasning asosiy qismi 4-6mm qalinlikdagi kuydirilgan temir simdan ishlanadi. Qolgan ko'p og'irlik tushmaydigan qismlariga ingichka va yumshoq (alyumin, mis) simlar ishlatiladi. Gavdaning ko'krak qismidagi sim buklanib, xalqasimon uchburchak shakliga keltirilib «G» harfi shaklidagi «glagolga» mahkam bog'lanadi.

Uzunligi 3-4 sm, qalinligi 8mm-1sm bo'lgan bir necha taxtachalarni plyus shakliga keltirib bir-biriga yumshoq sim bilan bog'lab olinadi va haykalning ko'proq loy chaplanadigan joylariga osib quyiladi chunki bu o'z og'irligi bilan loyning tushib ketmasligiga yordam beradi.

Qo'l va oyoq qismlariga esa uzunligi 15-20 sm, qalinligi 1-1,5sm bo'lgan ikki donadan taxtacha uzunasiga sim ustiga qo'yib, ikkita joyidan bog'lanadi.

LOYDAN LEPKA QILISHNI BOSHLASH.

Haqiqiy modelni loydan ishlashni boshlashdan oldin, qaysi yo'nalishda va qaysi etaplarda ishlashni fikrlab olish kerak. Birinchi gal etyud ishlashdan boshlanadi, ishlash paytidagi vazifa harakat, nisbat va shakldan iborat. Qaysi ish qanaqa paytda boshlanmasin uch xil holat shakl, nisbat va harakat doim esda bo'lishi lozim.

Ish qaysi holatda bo'lmasin tasavvurimizda oxirgi tayyor ish bo'lishi, qisqacha qilib aytganda ishning oxirini ko'ra bilmoq va ish jarayonining boshidan oxirigacha, umumiylikdan, qismlarga yoki qismlardan umumiylikka o'tish jarayonlari to'g'ri tashkil etilgan, ya'ni ish tugaguncha modelning yaxlitligi saqlanib, asosiy qismlari joyida bo'lib, to'g'ri ishlangan bo'lishi lozim.

Qurish asosi. Yumshoq materialdan eskiz ishlanayotganda, asosiy zarur nuqtalarni aniqlab olib ishning oxirigacha e'tibordan chetda qoldirmaslik kerak.

Old tomonidan tomoq osti chuqurchasi, tos suyagining boʻrtib chiqqan nuqtalari, boldir suyagining pastki chigʻanogʻi asosiy zarur nuqtalar hisoblanadi.

Orqa tomondan asosan yettinchi umurtqa pogʻonasi va oyoqning pastki chigʻanogʻi asosiy rol oʻynaydi.

Shu nuqtalardan foydalanib modelni ikki qismga ajratib turuvchi oʻrta chizigʻi topib olinadi va ishning oxirigacha saqlab turiladi. Bu hamma bajarilayotgan ishlar fazoviy tasavvurda modelning yaxlitligini saqlab turishga yordam beradi.

Loy choplash. Agarda haykal marmar, yogʻoch, granit va hokazo qattiq unsurlardan ichkariga qarab yunib olib tashlash yoʻli bilan bajarilsa loydan esa ichkaridan qoʻshib oʻstirish yoʻli bilan bajariladi.

Har qanday haykal ishlayotganda loy choplashning uch davri boʻladi.

1. Boshlangʻich, asosi
2. Uning alohida nuqtalari
3. Soddalashtirilgan holda shaklning oʻzi.

Ayniqsa odam qomatini ishlayotganda shoshilib qarashni loyga toʻldirib choplash mutlaqo qoidaga toʻgʻri kelmaydi.

Iloji boricha asosiy nuqtalar va loyga chizilgan chiziqlarni saqlab asta-sekinlik bilan loy choplash maqsadga muvofiq boʻladi.

OʻLCHAM TOʻGʻRISIDA

Uzoq muddat ishlanayotgan ishga oʻlchov asboblari ishlatmasdan iloji yoʻq oʻlcham olishda har xil oʻlchamdagi maxsus sirkullardan foydalaniladi. Oʻlchov asboblari eng zarur paytda asosiy qismlar va nuqtalarni oʻlchamida ishlatiladi.

Oʻlchangan nuqtalar yoʻqolmasligi uchun loyga gugurt choʻpi yoki mayda kesilgan yogʻochchalar oʻrnatib qoʻyiladi. Tos qomatning asosi boʻlib oʻlcham uchun eng zaruriy qism hisoblanadi va qomatning yuqori-pastki qismini oʻlchashda kerakli nuqtalar belgilanadi.

Hamma oʻlchamlar toʻgʻriligiga ishonch hosil qilingach, qomatning loy quyilmagan katta hajmdagi chuqur joylarini loy bilan toʻldirib chiqiladi va shu orada dastgoxni tez-tez aylantirib, har tomondan hajmlarning shakli joyidaligiga ishonch hosil qilguncha ish davom ettiriladi va asta sekinlik bilan kichik hajmlar ishlanib tugatilish yaʼni oxirgi etapga oʻtishga harakat qilinadi.

QOLIP TAYYORLASH

Qolip tayyorlashning bir-necha xil turlari bo‘lib:

1. Gipsdan oddiy yaxlit qolip olish.
2. Gipsdan maydalab, bo‘laklarga bo‘lib olish.
3. Yelimdan qolip tayyorlash.

Yana bir necha xil qolip olish turlari bo‘ladi, masalan: betondan, yog‘ochdan va hokazolar.

1. Yaxlit tayyorlangan qolipdan faqatgina bir dona nusxa chiqadi, chunki qolipni bo‘laklarga bo‘lib sindirib olishimizga to‘g‘ri keladi.

2. Bo‘laklab tayyorlangan qolipdan esa bir nechta nusxa chiqarish mumkin.

3. Yelimdan tayyorlangan qoliplar juda nozik ishlangan ishlar va ko‘p miqdorda chiqariladigan nusxalarga ishlatiladi.

Qolip olishning bu turi ancha murakkabroq bo‘lib tajriba va mahorat talab qiladi.

Qolip olishda ishlatish uchun bir necha xil oddiy ish anjomlari kerak bo‘ladi:

Har xil o‘lchamdagi temir kurakchalar, pichoq, bolg‘a, qirg‘ich, ajratkich, har xil setkalar, suv uchun satil, polietilen tog‘ora yoki rezina koptokning yarmi va hokazolar.

Qolipga ishlatiladigan xom-ashyolar

Gips, rangli poroshok, har xil o‘lchamda qirqilgan simlar. Qolip ajratilayotganda bir-biriga yopishib ketmasligi uchun ishlatiladigan moylar (smazka).

Maxsus moy tayyorlash. 160 g kerasin bilan 150 g texnika moyi aralashtirilib, 200g qizdirib suyultirilgan stearinga qo‘shib yaxshilab aralashtiriladi. Aralashma sovugach, qolipni moylash uchun bimalol foydalansa bo‘ladi.

Agarda maxsus moy tayyorlashning iloji bo‘lmay qolsa, suyultirilgan xo‘jalik sovundan ham foydalansa bo‘ladi.

Me‘moriy qism (relief) dan oddiy qolip olish

Yumshoq materialdan ishlangan tayyor reliefni (me‘moriy qism) tekis joyga o‘rnatib, tagidagi taxtachaning ustki qismi ya‘ni loydan ishlangan.

Yumshoq material (plastilin) ishlangan ishning atrofii maxsus moy bilan moylanadi, gips choplanganda pufakcha hosil bo‘lmasligi uchun ishning yuzasiga suv purkab chiqiladi.

Ishlatilayotgan gipsning sifatini tekshirish uchun biror hovuch olib, suv quyib tayyorlanadi va 15-20 minut qotguncha kutish kerak bo‘ladi, shu orada gips qotmasa demak u yaroqsiz. Gips asosan quruq joyda saqlanishi kerak. Keyingi ish polietilen tog‘ora yoki kesilgan rezina koptokni ichiga yarimta qilib suv, rangli poroshok (ohra yoki sinka) 1 litr suvga 4-6g solinadi. Rang solishning sababi shuki, modeldan qolipni ajratib olinayotganda oradagi chegara ajralib ko‘zga ko‘rinib turadi.

Rangli suv tayyor bo‘lgach tayyorlangan quruq gips solinadi va yaxshilab aralashtiriladi, qorishmaning quyugligi xuddi sutdan ajralib chiqqan qaymoqqa o‘xshagan bo‘lishi kerak.

Odatda 7 litr suvga 10 kg gips solishi lozim. Tajribada esa ko‘z bilan chamalanib, gips solish suvning yuzasiga chiqquncha davom ettiriladi va tez orada aralashtiriladi.

Keyingi ish tayyorlangan rangli qorishma loydan yasalgan me‘moriy qism yuzasiga 5-6 mm qalinlikga choplab chiqiladi va ishni to‘xtatmasdan qalinligi 3-5 mm temir sim qirqilib, choplangan rangli birinchi qavat ustidan qo‘yib chiqiladi, chunki bu o‘yilgan sim qolipning mustahkamligini ancha oshiradi. Endigi ikkinchi qavat uchun tayyorlangan gips qorishma rangsiz bo‘lib, quyilgan sim ustidan 1-2 (bir-ikki) sm qalinlikda yotqizib chiqiladi va tekislanadi. Gips oxirigacha qotib bo‘lgach, loydan ajratib olinadi, qolipning ichi yaxshilab yuviladi va moylanadi.

Undan keyin tekis joyga qo‘yib quyish boshlanadi. Birinchi qavat 1-2,5 sm qalinlikda quyilgach qirqib qo‘yilgan temir simlar qo‘yib chiqiladi va bir-biriga qotiriladi. Undan keyin ikkinchi qavat uchun tayyorlangan qorishma sim ustidan yotqizib chiqiladi. Quyilayotgan simning zangi chiqmasligi uchun uni kuyishdan oldin ustki qismi lak bilan bo‘yalib chiqiladi va 1,5-2 sm qalinlikda ikkinchi qavat gips quyiladi, qirg‘oqlari tekislab chiqiladi. Ikkinchi qavatni chaplash qolip ochish. Quyilgan gips oxirigacha qotib bo‘lgach tekis joyga to‘ntarib qo‘yiladi va asta sekinlik bilan qolipning ustki qavatga toki rangli gips ko‘ringuncha mayda bo‘laklarga bo‘linib sindirib ocha boshlanadi.

Gipsli model

Qolipning rangli qavatiga yetib kelganimizda ehtiyotkorlik bilan ingichka, nozik pichoq va yog‘och to‘kmokcha ishlatilishi kerak. To‘satdan qolib bilan birga yasalgan modelning biror joyi ko‘chib ketsa, o‘sha zahotiyoq namligida yamab qo‘yilishi lozim.

ODAM BOSH QISMIDAN YAXLIT QOLIP OLISH

Loydan yasalgan odam bosh qismidan yaxlit qolip olish oddiy bo‘lib ikki qismdan iboratdir: oldingi yuza qism va boshning orqa tomoni. Qolip olish oldin orqa bosh qismidan boshlanadi, orqa tomon kuyib (chailab) bo‘lingach qolipni loydan ajratmasdan oldingi (yuz qism) qism gips bilan chaplanadi, natijada kesilgan tarvuz po‘chog‘ini eslatadigan ikkinchi kosa hosil bo‘ladi. qolipning yuza qismi boshning orqa tomonga nisbatan ko‘proq joyni egallashi kerak. Tayyorlangan qolipga gips kuyishdan oldin ish joyi, xomashyo va har xil kerakli asbob-uskunalar tayyorlab qo‘yilgan bo‘lishi lozim. Loy ustiga gips chaplanganda umu- miy vazn og‘irlashgani sababli ishlatilayotgan dastgox, tekis va mustahkam turishi zarur.

Qolipga ishlatiladigan kerakli ashyolar: yuzaga surtish uchun maxsus moy, rangli poroshok, qolip orasiga quyish uchun bir necha xil qirqilgan simlar, qoliplarni bir- biriga bog‘lash uchun 2-3 m arqon, uzunligi 2-7 sm, eni 2-5 sm bo‘lgan bir necha dona temir tunukachalar tayyorlangan bo‘lishi kerak.

Mobodo o‘lchami kattaroq ishlardan qolip olishga to‘g‘ri kelsa, yuqorida ko‘rsatilgan, ashyolardan tashqari yog‘ochdan yoki simdan yasalgan gips aralastirgich va kattaroq polietilen chelak kerak bo‘ladi.

Qolip olishni boshlashdan oldin loydagi modelning ikkiga ajratmoqchi bo‘lgan joyini uchi o‘tkir asbob bilan ko‘zga ko‘rinadigan ingichka chiziq chizib chiqiladi.

Bu chiziq qolipi ikki tomonga ajratib turgan bo‘lib, shu belgilangan chiziq bo‘ylab 2-4 mm chuqurlikda temir tunukachalar suqib chiqarishi kerak. Tunukachalarni bir-biriga kirish oraligi 1-3mm masofa egallaydi.

Qolip olish va quyish etaplari (old va orqa tomon ko‘rsatilgan)
Plastina quyish

Natijada qolipni ikkiga ajratuvchi devor hosil bo‘ladi. Gips choplashdan oldin loy modelning yuzasi suv bilan namlab chiqiladi. Undan keyin hargalgidek suyuqroq qilinib rangli qorishma tayyorlanadi va qo‘l uchining orqa tomoni bilan choplay boshlanadi, yuzada pufakchalar hosil bo‘lmasligi uchun chuqur joylari puflanadi. Gips tez qo‘l harakati bilan pastdan yuqoriga qarab chaplanib chiqiladi. Qorishmalarni shuncha tayyorlash kerakki, bir martta choplanganda to‘liq yuzani 6-8 mm qalinlikda qoplashga yetsin.

Qolipning ikkinchi qavatini quyishidan oldin qirqib tayyorlangan simlarni rangli gips chaplab chiqilgan yuzaga moslab bukilgan holda quyib chiqiladi va ozroq quyuq gips tayyorlanib simlarning bir-biriga tutashgan joylariga quyib ko'tiraladi.

Bu qolipning mustahkamligini yanada orttiradi. Undan keyin ikkinchi qavat uchun rangsiz qorishma tayyorlanib 2-2.5 sm qalinlikda simlarning ustidan yotqizib chiqiladi va ustki qism tekislanadi.

15-20 minut gips qotgach, ehtiyotkorlik bilan modelga shikast yetkizmasdan temir tunukalar olinadi. Tunukalar olingan joy moylab chiqiladi. Qolipning ikkinchi tomonini tayyorlashda hamma shu jarayon takrorlanadi. Keyini ish qoliplarni loydan ajratish bo'lib, bir nechta yog'och fonacha- lar yasab olinadi va ikkita qolipning tutashgan chizig'ining bir necha joyiga o'rnatilib yog'och to'qmoqcha bilan asta-sekin urib chiqiladi, qolip sal ochilgach, tepa qismdan oz-ozdan suv quyiladi, bu qoliplarning loydan oson ajralishiga yordam beradi. Qoliplar loydan ajratib olingach ichi suv bilan yuviladi, shu yuvilayotgan paytda suvning bir qismi qolipga singib ketadi, qolgan qismi esa to'kib tashlanadi.

Ishlatilayotgan qolip nam bo'lgani ma'qul chunki, qorishma solinganda tarkibidagi suvni tez shimib olib pufakchalar hosil bo'lishga yo'l qo'ymaydi. Qolipning ichki tomoni yaxshilab moylanadi toki moy tegmagan joyi qotmaguncha. Undan keyin qismlar bir-biriga biriktirilib aniq joyiga tushgani tekshiriladi va arqon bilan qattiq bog'lanadi. Undan keyin toza elangan gipsdan qorishma tayyorlanib, uchdan bir qismi qolipga quyiladi va qolib qo'lga olinib tez aylantiriladi, toki qorishma nozik joyga yetib borguncha. Bu ish 2-3 marta takrorlanadi, toki gips o'tirib qolguncha. idishda quyushib, ortib qolgan gips esa qo'l bilan qolip qirg'og'iga quyib chiqiladi. Undan keyin ikkinchi qorishma tayyorlanadi va yuqoridagi ish jarayoni takrorlanadi.

Gips quyiladigan qorishmaning ko'z, burun va quloq qismlariga yetib borishiga e'tiborni ko'proq ko'tarish kerak chunki bu joylar haykalning eng nozik joylari hisoblanadi.

Quyushib qolgan gips bilan haykalning bo'yin qismlari qalinlashtirib chiqiladi eng qalin joy ko'pi bilan 2-3 sm bo'lishi kerak. Agar yasalgan haykalchanning o'lchami juda ham kichik bo'lsa, qolipning ichi to'ldirib quyiladi. Oradan 20-30 minut o'tib quyilgan gips oxirigacha qotgach, qolipni ochishga kirishish mumkin.

Buning uchun ikki dona (katta-kichik) qirg'ich va yog'och to'qmoq kerak bo'ladi.

Oldin kattaroq uchi yassi qirg'ichni yog'och to'qmoq bilan urib, qolipning ustki rangsiz qolip qismi olib tashlanib, asta-sekin ingichka, kichikroq qirg'ich bilan yupqa rangli qismini ochishga o'tiladi. Qolip ochilayotgan paytda qolip ichidagi shakl, ayniqsa, yuz qismidagi bo'rtib chiqqan joy- lar va quloq atrofi doim e'tiborda turishi kerak.

Qolipni butunlay ochib bo'lgach, o'sha zahotiyoyoq yuza qismidagi notekis joylar tekislanadi. Moboda modelning biror joyi shikastlangan bo'lsa, tezda suyuq gipsi bilan tuzatib chiqiladi. Qolipni sindirib ochish

GIPSDAN YASALGAN HAYKALNI BO'YASH

Bronza, miss yoki chugundan ishlangan haykallarning zanglanish oqibatida tabiiy har xil ranglar hosil bo'ladi, to'q yashil rangdan to'q jiggar va sariq ranggacha.

Gipsdan yasalgan haykalni xuddi bronza, miss, chugun yoki sopolga, o'xshatish hollarida turli xil bo'yoqlar talab qilinadi. Haykalni bo'yash uchun quyidagi ashyo va anjomlar zarur:

1. Lak
2. Skipidar
3. Mum
4. Olifa
5. Belila poroshogi
6. Bronza poroshogi
7. Turli xil rangdagi moy bo'yoqlar
8. Marli
9. Bo'yoq aralashtirish uchun yupqa taxtacha
10. Har xil o'lchamdagi mo'yqalamlar va hokazo.

Bo'yash uchun tayyorlansa haykal obdon quritilgan bo'lishi kerak.

Ishlatish uchun bo'yoq tayyor bo'lgach, uni alohida bir parcha gips bo'lagini bo'yab, tekshirib ko'riladi. Natija qoniqarli bo'lgach asosiy haykalni bo'yashga o'tiladi. Birinchi qavatga rang berilayotganda bo'yoq suyuqroq qilib tayyorlanadi va haykalning yuzasi to'liq bo'yab chiqiladi.

Bo'yoq qurib bo'lgach ikkinchi qavat uchun rang tayyorlanadi, bu rang biroz quyuqroq bo'lib, ozroq bronza poroshogi bilan lak qo'shiladi

va yuza to‘liq bo‘yab chiqiladi. Yuza to‘liq qurib bo‘lgach ya’ni uchinchi qavat uchun bo‘yoq ya’ni haqiqiy rang tayyorlanadi. Buning uchun har xil rangdagi bo‘yoqlar tanlanadi. To‘q qizil, to‘q yashil, ko‘k, sariq va hokazolar. Bu rangdagi bo‘yoqlarni aralashtirganimizda lak qo‘shilmaydi.

Asosan skipidar bilan mum aralashmasi ishlatiladi.

Agarda haqiqiy eski bronza rangi hosil qilmoqchi bo‘linsa, haykalning chuqur joylariga to‘k yashil, ustki bo‘rtib chiqqan yuzalarga och sarg‘ish ranglar ishlatiladi. Bronzaning eskirganini yana ham maromiga yetkazmoqchi bo‘linsa talk pudrasi ishlatiladi.

Agarda haqiqiy sopol rangini chiqarish kerak bo‘lib qolsa, gips haykal ikki marta lak bilan bo‘yab chiqiladi va kerakli ranglar tanlanadi, bunga oq, sariq, qizil jigar rang va shunga yaqin bo‘lgan bo‘yoqlar kerak bo‘ladi. Bo‘yoqarni eritishda asosan toza skipidlar ishlatiladi.

Bu ishlarni a’lo darajada bajarishi uchun katta tajriba va mahorat talab qilinadi.

VIZUAL MATERIALLAR

I. DAVID HAYKALINING YUZ BO‘LAKLARINI ISHLASH.

2. KO‘Z VA BURUN BO‘LAGINI LOY, PLASTILIN YOKI GIPSDA ISHLASH.

Ushbu mavzu asosidagi amaliy topshiriqni bajarishga kirishishdan avval xar galgidek ko‘z va uning anatomik tuzilishi bilan tanishib chiqiladi.

“Ko‘z ko‘ruv organi: ko‘ruv nervlari bilan birgalikda ko‘z kosasida yotadigan ko‘z olmasidan, uni oldingi tomonidan himoya qilib turadigan ko‘z qovoqlaridan ko‘z olmasini harakatga keltiradigan ko‘z muskullari va yosh apparatidan iborat”.

Ko‘z olmasi sharga o‘xshagan tuzilma bo‘lib, devori uchta pardadan tashkil topgan. Tashqi pardasi – oqsil parda yoki sklera oq rangda yoshlikda ko‘kimgir tusda bo‘ladi, odam keksayganida sarg‘ayadi. Sklera oldingi tomonda aniq shox pardaga aylanadi, shu parda orqali ko‘z ichiga yorug‘lik o‘tadi. Sklera tagida tomirli parda bor, oldingi tomonda u rangdor pardaga aylanadi. Tomirli parda tagida to‘r parda, ya’ni rang - tus va yorug‘likni idrok etadigan hamma ko‘ruv nervi bo‘ylab sezgilarni miyaga o‘tkazib turadigan sezuvchi apparat yotadi. Ko‘zning oldingi bo‘limida shox pardasining orasida rangdor pardasi , uning orqasida esa gavhar joylashgan.

Rangdor parda tik holda turadigan plastinka bo‘lib, uning o‘rtasida dumaloq teshigi, ya’ni ko‘z qorachig‘i bor. Rangdor pardada joylashgan muskullar ko‘z ichiga o‘tadigan yorug‘lik miqdorini idora etib, ravshan yorug‘likda ko‘z qorachig‘ini qoraytiradi va qorong‘ulikda kengaytiradi. Ko‘z gavhari ikki tomoni qavariq kichik shishachaga o‘xshab ketadigan qavariq tiniq elastik tanadir.(15.196 b).

Ko‘zni xarakatlantiruvchi asosiy organ – bu uning atrofidagi muskullardir. Ularning funksiyalari haqida M.Rabinovich quyidagicha yozadi.

“Ko‘z olmasini harakatlantiruvchi muskullar ko‘z olmasiga turli tomondan kelib birikadi va shu yo‘l bilan uning xar tomonga qarab harakatlanishiga imkon beradi. Bu harakatlar ikkala ko‘zda bir – biriga mos bo‘ladi. Shunga ko‘ra ko‘z idrok etadigan tasvir yaxlit bo‘lib chiqadi. Manashu birlik buzilganida narsalar ko‘zga ikkita bo‘lib ko‘rinadi. Odam uzoqqa ko‘z tikkanida ko‘zlar to‘g‘ri turadi, yaqinga qaraganda, masalan, o‘qish vaqtida ikkala ko‘z oynasi o‘rta chiziq tomon buriladi – ko‘zlarni shu tariqa yaqinlashtirish konvergensiya deb ataladi”.

Ko‘z qovoqlari ko‘z olmasining oldingi yuzasida yotadi va ko‘z olmasiga o‘xshab shar sigmenti shaklida bo‘ladi. (15. 198 b) Ko‘zning tuzilishini, uning turli millat va irqilariga xosligini tasvirlashda qovoqlarning ko‘rinishini to‘g‘ri ifoda etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ko‘z qovoqlari o‘rtasidagi oraliq, ko‘z yorig‘i yoki ko‘z kesmasi deb ataladi. Ko‘z olmasining oldingi qismi shu oraliqdan ko‘rinib turadi. Ko‘zning ichki burchagida ko‘z yorig‘i o‘tkir burchak bilan tugallanadi. Ko‘z qovoqlarining chetlarida ko‘zni chang, shamol, tutundan himoya qiladigan kipriklar bo‘ladi. Yuqori qovoqning cheti ko‘z qorachig‘i yuqori chetining damida turadi. Odam to‘g‘ri oldinga qaraganda pastki qovoq cheti rangdor pardaning pastki chekkasiga tegadi, lekin pastki qovoq o‘z xarakterlariga ergashib bormaydigan bo‘lgani uchun ko‘z harakatlanganida bu holat o‘zgaradi. Ko‘z olmasi pastga burilganda pastki qovoq rangdor pardani past tomondan bekitadi, odam yuqoriga qaraganda rangdor parda bilan pastki qovoq o‘rtasida oqsilli parda ko‘rinib turadi. Aksincha yuqori qovoq ko‘z olmasi harakatiga ergashib boradi va ko‘zning odatdagi harakatlarida qovoqning tegib turadigan joyi bir xil bo‘ladi va faqat mimika harakatlaridagina o‘zgaradi.

Yuqori qovoqni maxsus muskul yuqori ko‘taradi, bu muskul yuqori qovoqni ko‘taruvchi muskul deb ataladi, pastki qovoq esa o‘z og‘irligi bilan pastga tushadi.

Ko‘z ochilganida yuqori qovoq teparoqda yotuvchi teri ostiga kiradi, shu teri qovoq ustida yuqori qovoqni qoplab turuvchi burma xosil qiladi. Bu burma ba‘zan arzimlas darajada, goxo sezilarli bo‘ladi va qovoq chetidan bir muncha yuqoriroqda yotadi, ba‘zda esa xususan mongoloid irqiga mansub odamlarga yuqori qovoq ustidan shuncha ko‘p osilib turadiki, goxo qovoqning chetini ham berkitib qo‘yadi, shunga ko‘ra kipriklar burma tagidan ko‘rinib turadi. Ayni vaqtda ko‘zlar shishib chiqqandek bo‘lib ko‘rinadi va ko‘z yorig‘i tor bo‘ladi. (15.199-200 b). Bu xususiyatlarni e‘tibor bilan mukammal o‘zlashtirib olish ayniqsa, istiqbolda portret ishlashda muxim xisoblangan jixatlardir.

Muskulning ko‘z qovoqg‘iga aloqador qismi qovoqlarda yotadi va juda ingichka bo‘ladi. Uning tolalari qavariq tomoni yuqori tomonga va pastki qovoqda past tomonga qarab turadigan konsentrik yo‘llar xolida yo‘nalgan. Qovoqqa aloqador qismi mustaqil qisqarish mumkin. Qisqarganda muskul tolalari rostlanib, qovoqlarning chetlarini bir-

biriga yaqinlashtiradi va ko'zlar yumiladi. Bu xarakat aytarli kuch berilmaganda ham bajarilaveradi, masalan odam uxlab ketayotganida shunday bo'ladi.

Ko'zning doiraviy muskuli, ayrim-ayrim qisqarar ekan, tashqi tomondan ko'z qovoqlariga bosib, ularni bir-biriga yaqinlashtiradi. Bundan ko'z qovoqlari yumilmay turgan bo'lsa, ko'z qisiladi. Ko'zning doiraviy muskuli bir yo'la qisqarganida ko'z qovoqlari yumiladi, ko'z kosasiga aloqador qismi qisqarib, ko'z qovoqlariga bosadi, qovoqlar kuch bilan bir-biriga taqaladi, ko'zni qattiq yumib ochish deb shunga etiladi. Ayni vaqtda radiuslar ko'rinishida bo'ladigan ajinlar paydo bo'ladi, bular ko'zning tashqi burchagida ayniqsa, seziladigan bo'ladi.

Ko'z kosasiga aloqador qismining ustki yarmi ko'p zo'r bermasdan turib, aloxida qisqarishi mumkin. Uning qisqarishi qoshlarni to'g'irlab ko'zlar ko'zlar ustiga sal tushiriladi va odamning yuziga juda hayolga cho'mgan, fikrga tolgan kishi ifodasini beradi. Muskulning bu qismi hayol surish muskuli deyiladi. Bu muskul qarama-qarshi yo'nalishda odam qoshiga ta'sir ko'rsatib, bir vaqtning o'zida peshon terisini tortib ajinlarni tekislaydi va chuqur hayol surish uchun kerak bo'ladigan xotirjamlik ko'rinishini beradi.

Amaliy mashg'ulotga kirishish oldidan ko'zning anatomik tuzilishiga oid nazariy ma'lumotlarni o'zlashtirish, unda ko'rgazmali materiallardan samarali foydalanish maqsadga muvofiqdir. Shundan keyingina ko'zni amalda bajarishga kirishish mumkin.

O'tgan mashg'ulotlardagidek doskalar tayyorlab olish kerak bo'ladi. Ko'zni ishlashda uni qovoqlar bilan birgalikda ko'z kosasi chetlari orasidan chiqib turadigan sharsimon tana xosil qilishni esda tutish muximdir. O'rta chiziq o'tkab olish va ko'z yorig'i boshdan-oyoq smetrik emasligini esda tutib, ko'z bilan qovoqlarni shar tariqasida yasash kerak. Ko'z kosasining chetlari bilan birgalikda xajmga keltirib ishlanadi.

Ko'zlar ko'pincha unchalik smetrik bo'lmaydi, xamisha ham bir xil balandlikda yotavermaydi. Portretning xuddi manashu sifatini payqab olish aksari o'xshashlik masalasini hal qilib beradi.

Qoshlar peshona suyagining cheti bo'ylab joylashgandir, lekin ko'pincha qiyshiq, yuqoriroq yoki patroqda yotadi. Shu sababli odam portretini ishlashda avval peshonaning shakli topib olinadi, keyin esa qoshlar joylashtiriladi. Xuddi ko'z yoriqlari singari o'ng va chap qoshlar xam ko'pincha past va baland bo'lib yotadi va xamisha ham

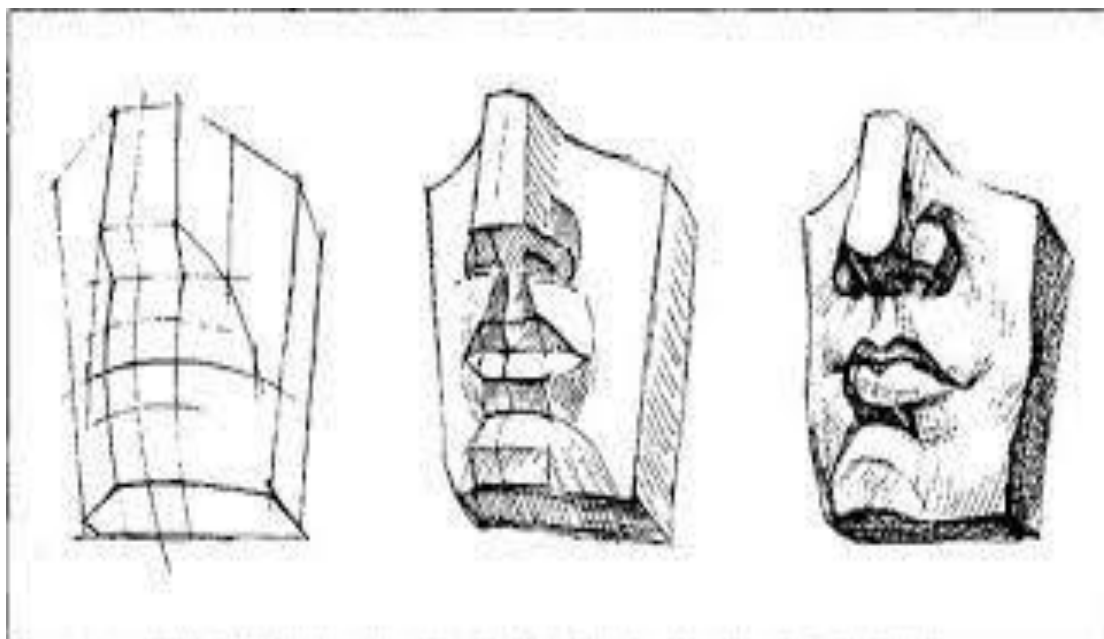
smetrik bo‘lavermaydi. Portretli byustlarni ishlaganda ko‘zlarni rangiga qarab ko‘z qorachiqclariga ishlov beriladi. Ya’ni ko‘z qora rangda bo‘lsa ko‘z qorachig‘ining o‘rtasi chuqurroq qilib olib tashlanadi. Ko‘kintir rangdagi ko‘zlarni qorachig‘i ichiga dumaloq shaklda chizib oziroq chuqurlik xosil qilinadi. Yashil rangdagi ko‘zni esa qorachig‘i ichiga dumaloq shaklda chizilib o‘rtasiga quyoshga o‘xshagan shaklda chizib qo‘yiladi.

1. BURUN BO‘LAGINI LOY, PLASTILIN yoki GIPSDA ishlash.

Ushbu mavzu asosidagi amaliy topshiriqni bajarishga kirishishdan avval burun va uning anatomik tuzilishiga to‘xtalib o‘tamiz.

“Burun-burun bo‘shlig‘i ustida ko‘tarilib turadi. Yuqori qismi-peshanadan qanshar bilan ajralib turadigan burun ildizi, pastki qismi-burun uchi, o‘rta chiziq bo‘ylab tutashadigan va burun qirrasini tashkil qiladigan yon tomonlari farq qiladi.” Yon devori pastki tomonda kengayib, burun qanotiga aylanadi, burun qanoti yoki burun parragi bukilgan egatcha bilan yon devoridan va lunjdan ajralib turadi: O‘ng va chap burun teshiklari tog‘ay to‘siq bilan bir biridan ajralgan. Burunning suyak asosini ikki yon tomondan esa yuqori jag‘ suyaklari, yuqori tomondan esa burun suyaklari xosil qiladi; Burun to‘sig‘ining ichkarisida ham suyak asos bor. Burunning oldingi qismida tog‘ay asosi bor. Burun to‘sig‘ining suyagi oldingi tomonda tog‘ay bilan to‘lishadi, shu tog‘ayga chap va o‘ng tomondan ikkita uchburchak yon tog‘aylar tayanib turadi. Bular burun yon tomonlarining asosini xosil qiladi. Burun qanotlarida taqasimon shakldagi burun qanotlarining katta tog‘aylari tog‘ay asosi bo‘lib xizmat qiladi. U tog‘aylar qavariq tomoni bilan oldinga qarab yotadi, ularning ichki chetlari bir-biriga taqalib, burun to‘sig‘ining oldingi tog‘ay asosini xosil qiladi (burun uchiga barmoq bosib ko‘rilsa, mana shu tog‘aylarning ikkiga ajralishini aniq sezish mumkin) taqa simon tog‘aylarning tashqi chetlari burun teshiklarining chetini xosil qiladi va orqa tomonda, burun qanotining bag‘rida yotuvchi talaygina mayda tog‘aylar bilan to‘lishadi. (15, 200-201 bob).

Burun muskullari burunning qirrasiga egarga o‘xshab yotadigan umumiy nayi bor.

Bu muskullar ikkala tomondan pastga tushib keladi va burun yon yuzining terisiga tutashib ketadi. Mana shu ikkala muskul qisqarar ekan, burun terisiga uzunasiga ketgan burmalar xosil qili, burun qanotlariniyuqori ko‘taradi va burunni qiyshaytiradi.

Burun to'sig'ini past tushiruvchi muskul bu jufti bilan yonma-yon yotib, o'rtadagi kurak tish ustida yuqori jag'ning alveolar o'chimasidan boshlanadi va yuqoriga tomon borib, burun to'sig'iga tutashib ketadi. Bu muskullar burun to'sig'ini pastga tortadi va yuqori labning o'rtasini pastga tushirib, lablarni qisishga yordam beradi. burun va uning anatomik tuzilishi haqida ma'lum tushunchaga ega bo'lgandan keyin avvalgi mashg'ulotlardagidek, yog'och taxtachani dastgox ustiga tik holatda o'rnatib, amaliy ishga tayyorlab olinadi. Ishni mustaxkamligini ta'minlash va qo'yiladigan loy bo'laklarini tushib ketmasligi uchun qo'shimcha kichik o'lchamdagi (+) plyus shaklidagi loy ushlagichlar taxtachaga osib chiqiladi. Undan keyin taxtachani suv bilan namlab olib, burun modelini yasash uchun loy asta-sekin yopishtirib, umumiy tekis yuzga fon xosil qilinadi va (+) plyus shaklidagi loy ushlagichlarni tekis yuzadan chiqarib, keyingi bosqichda burunni loydan ishlanadigan xajmli shakli ichida umumlanishini xisobga olib qoldiriladi. Tayyorlangan yuzaga burunni xajmli shakli asosida kerakli loy bo'lagini yopishtirib bo'lgach, sirkul yordamida modeldagi burunning uzunligini, enini o'lchab ishingizga solishtirasiz va yon ko'rinishdan avval, bir tomondan keyin esa ikkinchi yon ko'rinishdan , pastdan, tepadan burunning qirralarini burun

kataklarining aniq shakli topilguncha ish davom ettiriladi. Keyin esa yon ko‘rinishlardan ishlashga kirishiladi. Hamma hajmli shakllarni aniq ishlab bo‘lingan ishni davom ettirib uni yon tomondan tushirilgan yorug‘lik nuri yordamida xar – xil ko‘rinish nuqtalaridan modelga solishtirib tekshirib, yasayotgan haykaldan qoniqish hosil qilguncha kamchiliklar to‘g‘irlab ishlab chiqiladi.

TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA EHTIMOLOGIK TAHLIL

Tasviriy san'atni o‘rgatish jarayonida boshqa tillardan o‘zlashgan atamalarni o‘quvchilarga tushuntirish muhim o‘rin tutadi. Tasviriy san’atdagi ko‘pchilik atamalar chet tillardan olingan. Shuning uchun atamalarning ma’nosini o‘quvchilar mustaqil ravishda o‘zlashtira olmaydi. Shu sababli dars dars jarayonida atamalarning ma’nosini tahlil qilish zarurdir.

O‘qituvchilar tasviriy san’atga oid atamalarni qaysi tillardan kirib kelganini chuqur o‘zlashtirsa, san’at asarlarini mustaqil tahlil qilib, o‘z tushunchalarini ifodalashda qiynalmaydilar.

Har bir atama biron bir tushunchani anglatadi. Atamalarning etimologik tahlilini berish san’atni idrok etish, tushunchalarni o‘zlashtirishda yordam beradi.

Etimologiya so‘zi grekcha «etimon» - to‘g‘ri, so‘zning asosiy ma’nosi va «logos» - ta’limot degan so‘zlardan tuzilgan.

Atamalarga etimologik tahlil quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

A) atamaning ma‘nosi, yozilishini izohlab berish;

B) so‘zning paydo bo‘lishi to‘g‘risida ma‘lumot;

V) atamaning xorijiy va o‘zbek tilidagi ma‘nosini ochib berish.

Tasviriy san‘at atamalari tahlili quyidagicha bo‘lgani maqsadga muvofiq.

SAN‘AT – arabcha atama bo‘lib, hayotdagi narsa va hodisalarni badiiy obrazli tarzda aks ettiruvchi ma‘naviy madaniyatning tarkibiy qismi. U tasviriy va amaliy san‘at, musiqa, me‘morchilik, teatr, kino, badiiy adabiyotni o‘z ichiga oladi.

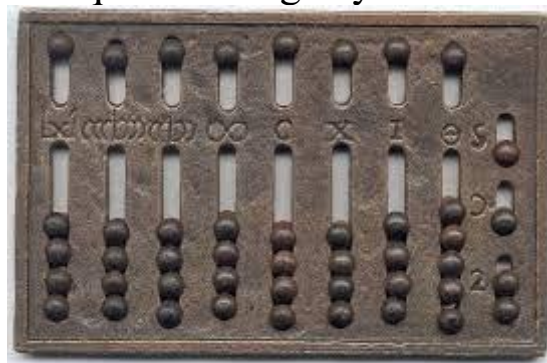
DASTGOHLI SAN‘AT– mustaqil ahamiyatga ega bo‘lgan tasviriy san‘at asarlarining umumiy nomi. Uch xilga bo‘linadi; dastgohli rassomlik, dastgohli haykaltaroshlik, dastgohli grafika. Tasviriy san‘atning mozaika, freska, relief kabi asarlari arxitektura inshootlari bilan bog‘liq bo‘ladi, illyustratsiya kitob bilan bog‘liq, dastgoh (molbert, haykaltaroshlik dastgohi) da yaratiladigan kartina, grafika asarlari, haykallar esa mustaqil ahamiyatga ega bo‘ladi. Uyg‘onish davridan, ayniqsa, XIX asrdan keng rivoj topa boshladi.

STEK – yog‘ochdan ishlangan haykaltaroshlik quroli.

ABAK (lot. avasiya-taxta)– antik arxitektura orderlari kolonnasidagi kapitel (ustun qoshi) ning yuqori qismini tashkil etuvchi tosh taxta. U antablementni ko‘tarib turadi. Abak odatda kvadrat shaklida, uning chekka qismlari to‘g‘ri yoki bir oz botiq holda bo‘ladi.

BARELEF (frans. bas-relief) past relief– haykaltarosh-likda relief turi – tekis yuzadan ko‘tarilib turadigan, tasvirlar qalinligining yarmidan kam bo‘rtib chiqqan bo‘ladi. Tanga, medal va znachoklar bunga misol bo‘la oladi.

BAROKKO (ital. varocco – jimjimador, ajib, g'alati ma'nosida) XVII-XVIII asrlarda bir qator Yevropa mamlakatlarida paydo bo'lgan me'morchilik, haykaltaroshlik va tasviriy san'at uslubi.

BUKLET – tahlam nashr, rassom, haykaltarosh ishlari, ko‘rgazma yoki biror badiiy asarning qisqacha tafsiloti, bu yaxlit bir varaq qog‘oz bo‘lib, bir necha marta buklangan holda bo‘ladi.

BYUST – (lot. vustun - kuydirish joyi, frans - qabr ustiga qo‘yiladigan haykal) – odamning ko‘krakdan yuqori qismini tasvirlaydigan haykal. Portret haykaltaroshligining qadimdan (Misr, Yunoniston, Rimda) ma‘lum bir turi. Toshkentdagi «She‘riyat bo‘stoni» da Bobur va Nodira, Furqat va Hamza, A.Qodiriy va G‘.G‘ulom, A.Pushkin, va boshqalarning byustlari o‘rnatilgan. o‘zbek haykaltaroshlaridan A.Ahmedov,. H.Saloxiddinov, X.Xusniddin-xo‘jaevlar ham ko‘p byustlar yaratgan

GORELEF/frans. xout-relief/ - bo‘rtma haykal yoki naqsh. Haykal yoki naqsh-gulning yarmidan ko‘pi bo‘rtib chiqqan bo‘ladi.

YODGORLIK - qal‘a, devor, mozar, bino, ibtidoiy odamlar yashab o‘tgan makonlardir. San‘atda tarixiy shaxslarga atab qo‘yilgan haykal tarixiy voqealarni eslatib turuvchi monumental haykaltaroshlik asari.

KAOLIN – chinni loy.

KAPITEL - Lonj-kala, - bosh/ - ustunning yuqori qismidagi bezagi.

KERAMIKA (yunon. keramos - loy) - maxsus tuproq bilan turli minerallar aralashmasidagi loyni pishitib, undan tayyorlangan va keyin qattiq qizdirib hosil qilingan mahsulot. Ulardan ro‘zg‘orda (sopol va chinni idishlar, buyumlar) keng foydalaniladi. Tarixiy manbalar Markaziy Osiyoda turli tuman rangda sirlangan sopol idishlar XIII-XII asrlarda keng tarqalganini ko‘rsatadi. O‘zbekistonning turli tumanlarida Toshkent, Samarqand, Farg‘ona viloyatining Rishton qishloqlarida chinni, keramika zavodlari ishlab turibdi.

MULYAJ frans. haykaltaroshlikda naturadan olingan nusxa, tabiiy mahsulotlar, odam gavdasi qismlarining sun‘iy shakli.

MEMORIAL /lot. memorialis–xotira/ - ayrim shaxs va muhim tarixiy voqealar sharafiga barpo etiladigan arxitektura inshootlari, tasviriy san’at asarlari/ odatda, haykal, maqbara, qabr toshi, exrom va x.k./ Markaziy Osiyo, Qozog‘istondagi memoriallar /Amir Temur maqbarasi, Paxlavon Maxmud maqbarasi, Axmad Yassaviy maqbarasi/ bu kabi qurilishning dunyodagi mukammal namunalaridan sanaladi. Toshkentda Mustaqillik maydonida /«Motamsaro ona»/ va boshqa joylarda o‘rnatilgan memoriallar monumental san’atning yuksak namunalari sanaladi.

MONUMENT /lotin. monumentum - yodgorlik/ - biror muhim tarixiy voqea, ulug‘ shaxs sharafiga yaratilgan hashamatli yodgorlik, arxitektura yoki haykaltaroshlik asari. Har qanday ob-havo sharoitiga chidamli materiallar / marmar, granit, bronza va boshdan ishlanib, o‘rnatilayotgan joyning muhiti bilan uyg‘unlashtirib quriladi.

PANNO/ lot. pannus – mato parchasi/ - bino devori yoki shiftining ramkaga olinib, rasm, naqsh, barelef ishlangan qismi. Rasm moyli bo‘yoq bilan tempera, freska, mozaika usullarida ishlanadi. A. Navoiy nomidagi Toshkent opera va balet teatri bezashdagi U. Tansiqboev, M. A. Arinin, K.P. Cheprakov, usta Shirin Murodov, Tashpulat Arslonqulovlarning ishlari buning yorqin misoli bo‘la oladi.

PANORAMA /pan... va yunon. orama– ko‘rinish/ - tevarak – atrofni qamrab olib aks ettiradigan kartina. Panoramada atrofdaagi manzara, ro‘y berayotgan voqea to‘la aks ettiriladi. Illyuziya yordamida voqea jonli gavdalanmog‘i uchun kartinaning oldiga binolar, turli joylarning maketi, narsalar, kishi, hayvonlarning shakllari ishlab joylashtiriladi. Panorama aylana bino ichidagi devorda bo‘lib, tomoshabinlar shu binoning o‘rtasida maxsus qurilgan maydonchadan panoramani ko‘radilar. Birinchi panoramani 1787-88 yillarda irlandiyalik rassom R. Barker Edinburgda yaratgan.

PLASTIKA (yunon. Plastike – muloyim, go‘zal) - haykaltaroshlik, bo‘rttirib hajmli turli shakllar yaratishda uyg‘unlik, ifodalilik tasvirlar yaratish san’ati.

PLASTIK ANATOMIYA - odam tanasining tuzilishi, shakl shamoyili, mushaklar ko‘rinishi va ularning o‘zaro bog‘lanishi,

uygʻunligi munosabatini oʻrganadigan taʼlimot. Plastik anatomiya rassomlarga oʻrgatiladigan fanlardan biri.

PLASTILIN – loy, mum va boshqa moddalar aralashmasidan hosil boʻladigan xamirsimon modda. Rassomlar oʻz haykal asarlarining dastlabki eskizlarini ishlashda koʻpincha plastilin ishlatishadi.

PEDESTAL – (ital. Puede – oyoq, stalle - joy) koʻpincha ustiga haykal qoʻyiladigan ustunsimon supa. Unga dekorativ vazalar, ustun, obelisk ham oʻrnatishi mumkin. Har hil shakllarda (doira, toʻrt, besh, olti qirrali va boshq.) boʻlib, gʻisht, xarsang, yaxlit toshdan ishlanadi, koʻpincha naqsh, boʻrtma tasvir (relief)lar bilan bezatiladi.

RELEF - (lotn. relefo- koʻtaraman) - haykaltaroshlikning bir turi. Shakl, tasvir fon (zamin)dan boʻrttirib yoki, aksincha, oʻyib hosil qilinadi. Reliefning asosiy turlari: barelef va gorelef. Tasviriy sanʼatda qadimdan mavjud boʻlib, binolarni bezashda, medal ishlash sanʼatida, metallga zarb berib bezak buyumlari ishlash va hokazolarda keng qoʻllaniladi.

Haykaltaroshlikda asar haykalbop materiallarni shaklga tushirib (tosh, yogʻoch, suyak, metall kabi qattiq materiallarni yoʻnib, oʻyib, zarb berib ishlab: plastik materiallarni chaplab-yepishtirib, suvab: metall, gips, loy kabilarni quyib-qotirib) tayyorlanadi. Haykal-

taroshlikda, asosan, inson obrazi yaratiladi, jonivor, qisman o‘simliklarning shakli ishlanadi. Haykaltaroshlik ishlanishi jihatdan 2 xilga - hamma tomoni naturaning asliga o‘xshatib ishlanadigan mukammal shaklli haykal va bir tomondan qaraladigan relefga bo‘linadi. Vazifasiga ko‘ra – monumental, monumental-bezak va dastgohli haykaltaroshlikka bo‘linadi.

TORS (ital. Torso – inson tanasi boshsiz, qo‘l-oyoqsiz)- tasviriy san’atda tananing haykal tarzida ishlangan yoki chizilgan ko‘rinishi.

HAYKAL – tasviriy san’at asari. Tosh, yog‘och, suyakni, yo‘nib, metall, beton, gipsni qolipga quyib, qotirib, loyni shaklga solib, keyin qizdirib (sopol, chinni haykalchalar tayyorlashda) ishlanadi. Monumental (ochiq havoda, ko‘pchilik e’tiboriga havola qilinadigan), dastgohli (binolar ichida o‘rnatiladigan), bezak (arxitekturada bog‘-parklarda)- juda kichik hajmda ishlanadigan uy ichida bezak vazifasini o‘taydigan xillari bor).

HAYKALTAROSHLIK - tasviriy san’at sohasi. Tasvirlanadigan narsani hajmli, uch o‘lchovli (uzunlik, kenglik va balandlikka ega) qilib aks ettirish prinsipiga asoslangan san’at turi. Asosan, inson, qisman hayvon va qushlar, tabiat (manzara), narsalar (natyurmort) ifodalanadi. Haykaltaroshlik asarlari, asosan, 2 turga: hamma tomonidan ko‘rish imkoni bo‘lgan, mukammal shaklli haykalga va bir tomondangina ko‘riladigan relefga bo‘linadi. Haykalda kishining boshi, beligacha (byust), tizzasigacha, butun gavdasi (bularda aniq shaxs aks ettirilgan bo‘lsa - portret), ikki yoki bir necha kishi, tors ishlanishi mumkin. Relefning hajmi va shakli uning o‘rnatiladigan joyiga, qanday maqsadda xizmat qilishiga qarab tanlanadi, undan ko‘pincha arxitektura (friz, fronton, plafon va boshqa.)da foydalaniladi. Relefning past (barelef), baland (gorelef), tasvir fonda o‘yib ishlanadigan xillari bor.

Mazmuni va vazifasiga ko‘ra haykaltaroshlik monumental, monumental bezak, dastgohli, juda kichik haykaltaroshlik asarlari, plaketka, medal, tanga, gliptika mahsulotlariga bo‘linadi. Haykaltaroshlik tarixi qadimiy. Qadimgi Misrda toshdan ulkan sfinkslar ishlandi, fir‘avnlarning katta haykal va releflari yaratildi. Janubiy Osiyo mamlakatlarida, ayniqsa, Hindiston, Xitoyda budda ibodatxonalarida ulkan haykallar bilan bezatilgan.

O‘zbekistonda haykaltaroshlik sohasida, ayniqsa, 50- yillardan diqqatga sazovor asarlar yaratila boshladi. F.Grishchenko, A.Ivanov, N.Krimskaya, D.Ryabichev kabi haykaltaroshlar monumental haykaltaroshlik, dastgohli haykaltaroshlik sohasida samarali ishladilar. 60- yillardan M.Musaboev, D.Ruziboev, A.Toirov, X.Xusnid-dinxo‘jaev, K.Saloxiddinov, M.Ivanov, A.Axmedov, Ya.Shapiro, A.Boymatov, N.Feodoridis, P.Ivanov kabi iste’dodli yoshlar yetishib, zamondoshlarimizning yorqin obrazlarini yarata boshladilar.

IBORALARNING IZOHLI LUG‘ATI

Avtoportret - portret janrining ko‘rinishlaridan biri bo‘lib, rassomning o‘z ko‘rinishini o‘zi ishlagan rasmlar.

Agora - savdo maydoni. qadimgi Gresiyada quyi shaxar markazi bo‘lib, siyosiy yig‘ilishlar uchun xam foydalanilgan.

Akademizm - Klassitsizmning so‘nggi ko‘rinishi.

Akanf (grek. - manzarali, dekorativ) - o‘simlik. O‘rta Yer dengizi mamlakatlarida keng tarqalgan, uning barglari korinf ustunlarining kapitellari va turli manzarali (dekorativ) yo‘nalishlari uchun naqsh namunasi bo‘lib xizmat qilgan. **Akropol** (grek. «akropolis» - yuqori shaxar) - axolining urush vaqtida jon saqlash uchun xizmat qiladigan (berkinadigan), tepalikka qurilgan va mustaxkamlangan qadimgi grek shaxarining qismi, uning qal‘asi.

Allegoriya - o‘z ma‘nosidan boshqa ma‘noga ko‘chirilgan ifoda.

Amfiteatr (grek «amphi» - ikki tomondan, atrofdan, «theatron» tomosha joyi) - qadimgi Gresiya teatrlarida tepa qiyaligiga yarim doira shaklida joylashgan tomoshabinlar joyi.

Amfora - (grek «amphi» - ikki tomondan, «phero» - olib boraman) - keng qorinli ikki vertikal qo‘l ushlagichli va ingichka og‘izlik vaza. Bunday idishlarda vino, zaytun moyi va suv saqlanar edi.

Animalistik (lotin «animal» - xayvon) - xayvonlarni tasvirlovchi rassom yoki haykaltarosh.

Ansambl - (fransuz. «ensemble» birga) - me‘morlikda yaxlit kompozitani tashkil etish uchun bir gurux binolarning bir joydagi o‘ylangan, kelishilgan birligi.

Arkada - ustunlarga tiralgan bir hajm va shakldagi arka qatori.

Barelef (fransuz) past relief. Relief odatda, barelef yuzaga nisbatan bir oz qavargan bo‘lib, ularda ba‘zan yorug‘ - soya o‘yinlari keskin sezilmasligi xam mumkin. Bareleflar, ayniksa, amaliy san‘at buyumlarini, me‘morchilik buyumlarini bezashda juda qo‘l keladi.

Vitraj (frans. Deraza shishasi) - rangli shisha oyna bilan dekorativ xarakterdagi naqsh yoki tasvir ishlash. Odatda rom derazalriga shunday tasvirlar ishlanib, ular o‘zidan nur o‘tkazish xisobiga turli ko‘rinish xosil qiladi.

Garmoniya (grek. «hasmonia» - bog‘liq bo‘lish, munosiblik, muvofiqlik) - badiiy asar qismlarining mutanosibliigi.

Gorelef (fransuz. yuqori relief) - haykaltaroshlikning bu turida tasvirlar yuzaga nisbatan sezilarli darajada boʻrtib chiqqan boʻlishi va baʼzida oʻz koʻrinishi bilan dumalok haykalga oʻxshashi mumkin, lekin bu haykallarning biror qismi albatta yuzaga yopishgan boʻladi.

Gravyura (fransuz «graver» soʻzidan olingan boʻlib, «oʻymoq») - rassom biror tekis yuza (taxta, linoleum, metall) ni maxsus oʻyish uchun ishlatiladigan asbob - shtixel bilan oʻyib tasvir chizadi. Bu yuzada tasvir hosil boʻladi. Buni «klishe» deb nomlanadi. Klishe yuzasiga boʻyok surtiladi, soʻng u qogʻoz yuzasiga tushiriladi. Klishe dagi oʻyiq joy qogʻozda oq, yuza esa klishega surtilgan boʻyoq rangida tushadi. qogʻozda hosil boʻlgan tasvir gravyuradir. Lekin grafyura uchun ishlatilgan yuza materialiga karab (linoleum, yogʻoch, metall) turlicha nomlanadi.

Grifon (frans. griffon) - burgut boshli va sher tanali, qanotli fantastik hayvon.

Dekor (lotin decorase) - bezash.

Inkrustatsiya (lotin) - xar xil materiallar birlashtirilib, sanʼat asari yaratish.

Karkas (frans-skelet, asos) - binoning asosi, sinchi.

Keramika (grek- loydan qilingan, kulolchlik) - kulolchilik sanʼati va undan tashqari, tabiiy loydan ishlangan buyumlar.

Kompozitsiya (lotin «compositio» - tuzilish, kurilish) - badiiy asardagi obrazlar va badiiy vositalarning muayyan gʻoyaviy maqsadga xizmat qiladigan tartibda joylashishi va ularning munofikligi.

Siluet - oq fonda odam yoki boshqa narsalar tasvirini yassi, ʻajmsiz, yaxlit boʻlib koʻrinishi.

Vizual - faqat koʻz koʻrib turgan xolatnigina tasvir etilishi.

Kompozitsiya markazi - asarning mazmunini ochib, tasvirida namoyon etib turadigan qism.

Realistik - Xaqqoniy tasvir, tabiatda mavjud borliqni asliga oʻxshatish.

Sgraffito - monumental bezak sanʼatida qoʻllanadigan texnika.

Steyk - haykaltaroshlikda ishlatiladigan maxsus yogʻoch va simdan tayyorlangan ish qurollari.

qora (qadimgi Gresiya) - muqaddas kiyimga oʻralgan qizlar haykali.

Palmetka (frans) - palma daraxti barglarini eslatuvchi rassomlik va haykaltaroshlik bezagi.

Plastika – 1. Haykaltaroshlik. 2. Sillik, mayin, egiluvchan.

P'edestal - haykal va haykallar gruppasi o'ratiladigan shohsuppa - asos.

Rakus (fransuz. qisqartirish, kalta qilish) predmet shaklining xaqiqiy ko'rinishini o'zgartiradigan perspektiv qisqarish.

Restovratsiya (lotin. tiklash) - zarar ko'rgan tasviriy badiiy asarlarning umrini uzaytirish va ilmiy metodlardan foydalanib, asl holiga qaytarish.

Romatizm - xayotni tasvirlashda ob'ektiv tasvirdan ko'ra avtor orzusi ustun turadi.

Stela - tik urnatilgan plita yoki ustun shaklidagi qabr tosh. Ularga bo'rtma tasvirlar ham ishlangan.

Stellobat - tosh asos, tosh supa.

Sfinks - odam boshli sher tanali afsonaviy hayvon.

Syujet (frans. - predmet, narsa, xarakter) 1. Tasviriy san'atda - tasvirlangan predmet yoki vokea tushiniladi. 2. Hayotiy voqea, lavxa, xarakter.

Terrakota (italyan) - pishirilgan loy demakdir. Haykaltaroshlik san'atining ko'rinishlaridan hisoblanadi. Terrakota odatda, loydan yasaliib, so'ng maxsus pechlarda pishiriladi. Pishirilgandan keyin qizil, ba'zan sarg'ish tus oladi. Keng ma'noda esa terrakota deyilganda, loydan yasaliib pechda pishirib ishlangan haykaltaroshlik asarlari tushiniladi.

Freska - suvoq qilingan devor ustiga to'g'ridan to'g'ri ishlangan monumental rangtasvirning bir turi.

Xachkara - bu tosh.

UMUMIY TESTLAR

№1 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob.
Qiyinchilik darajasi-1;

Yirik haykaltaroshlik turi qaysi qatorda?
Monumental haykaltaroshlik
Mayda plastika, terrakota
Dekorativ haykaltaroshlik
Dastgoh haykaltaroshlik

№2 Manbaa- B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;

Tasviriy san’atda hayvonlar bilan bog‘liq janr qanday ataladi?
Animal janr
Portret janri
Marina janri
Natyurmort

№3 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-2;

Qadimgi Misr sivilizatsiyasi qaysi daryo vohasida joylashib rivojlangan?
Nil
Dajla
Efrat
Amazonka

№4 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-2;

Eng dastlabki Misr ehromlari nomi:
Mastaba
Dolmen
Kromlex
Mengir

№5 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-2;

Misr va umuman jahon tarixida inson uchun qurilgan eng mahobatli inshoot:
Xeops piramidasi
Djosser piramidasi
Saxura piramidasi
Ramzes piramidasi

**№6 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . V-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Nefertiti haykali haykaltaroshlik san'atining qaysi turiga mansub?
Dumaloq
Relief
Gorelef
Monumental

**№7 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Old Osiyoda qurilgan ilohiy inshoot nomi
Zikkurat
Piramida
Mastaba
Parfenon

**№8 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . VI-
Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Qadimgi Mesopatamiya davlati joylashgan ikki daryo oralig'i
Dajla va Efrat
Amudaryo,Sirdaryo
Hind va Gang
Amazonka va Missisipi

**№9 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

«Xudo eshigi» ma'nosini beruvchi davlat nomi
Bobil
SHumer-Akkad
Assiriya
Urartu

**№10 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Old Osiyoda saroy va ilohiy inshootlarga kirish oldida Sher yoki ho‘kiz tanasiga odam boshi qo‘yilgan haykal nomi
Shedu
Sfinks
Kentavr
Siklop

**№11 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Persepol saroyiga kirishida qo‘llanilgan haykaltaroshlik san’ati turi
Bo‘rtma haykaltaroshlik
Dumaloq haykaltaroshlik
Dekorativ haykaltaroshlik
Monumental haykaltaroshlik

**№12 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .VI-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

«Antik dunyo san’ati» termini qaysi davrda kiritilgan?
Uyg‘onish davrida
O‘rta asrlarda
XVII-XVIII asrlarda
XIX asr

**№13 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .II-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

«Antik» so‘zi tarjimasi ma’nosi
Qadimgi
O‘tgan zamon
Namunali
Ilg‘or

**№14 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Mikenadagi «Sherlar darvozasi» haykaltaroshlikning qaysi turiga mansub?
Monumental

Dastgoh
Dekorativ
Mayda plastika va terrakota

№15 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Gretsiya san'atida eramizdan avvalgi 11-8 asrlarda uchburchak, aylana va shartli belgilar kombinatsiyalaridan tashkil topgan badiiy uslub (meandrlar)
Geometrik uslub
To'liq uslub
Arxaika
Klassika

№16 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .V-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Tutashish nuqtasi deganda?
Buyumning yuqori va pastki qismini bir nuqtada tutashishi
Narsalarni ko'rishga yordam beradigan nuqta
Tasvirini markaz nuqtasi
Predmetning tomonlarining chiziqlari qisqarib uzoqlashib borgan sari qisqarib ufq chizig'ida tutashish

№17 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .III-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Yorug'-soya qanday bo'linadi?
Blik, yorug', yarimsoya, soya, aks
Yorug' yarim soya
Yorug' va soya
Yarimsoya, soya, aks

№18 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Gretsiya me'morchilik san'atida inshootni to'rt tomonlama ustunlar bilan o'ralishi
Peripter
Prostil
Amfiprostil
Dipter

**№19 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .III-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Konstruktiv tahlil nimaligini toping?
Naturani oddiy geometrik shakllarga soddalashtirib, ichki tuzilishlarini tahlil etgan holda perspektiva qonun-qoidalariga moslashtirib qurish
Naturani o‘ziga o‘xshatib tasvirlash
Naturaga to‘g‘ri yorug‘-soya berish
Tus bilan ishlash

**№20 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . VI-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Pastel nima?
Bo‘yoq kukuniga elim aralashtirib tayyorlangan rangli qalamlar Bo‘yoqlarni bir turi
Tasviriy san‘at janri
Qora qalamchalar
Pastel nima?

**№21 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .IV-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Inter‘er tushunchasi nima?
Binolarning ichki qismi
Binolarning tashqi ko‘rinishi
Binolarning arxitektura tuzilishi
Binoning bezaklari

**№22 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Tezlavhaning ma‘nosi nimani bildiradi?
Qalamda yoki rangda tezkorlik bilan bajariladigan tasvir
Yumshoq qalam
Faqat chiziq bilan bajariladigan rasm
Uzoq muddatli rasm ishlash

**№23 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Retush nima?

Maxsus, sifatli ko‘mir qalam
Qora bo‘yoq
Grafika san‘ati janri
O‘chirg‘ich, rezina

№24 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .VI-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Tus degani?
Narsani och-to‘qlik darajasini bildiruvchi tushuncha
Qalamni bir turi
Rang berish usuli
Mo‘y qalam turi

№25 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .V I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Grek orderlari sistemasiga kirmaydigan turini ko‘rsating
Protodoriy
Doriy
Ioniy
Korinf

№26 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .VI-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Uyg‘onish davri vakili, XVI asrda Germaniyada yashab ijod etgan grafikachi rassom qaysi qatorda?
Albrext Dyurer
Lukas Karnax
Botichelli
Mattias Gryunevalda

№27 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

So‘nggi Uyg‘onish davrida psixologik portret asoschisi
Titsian
Djordjone
Rosso Fiorentino
Binoning tabiat bilan uyg‘yunligi

**№28 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Ob'ekt tushunchasi?
Chizilayotgan narsalarning tabiatdagi asli
Narsani umumiy ko'rinishi
Turgan narsalarni qo'yilmasi
Sgrafitto

**№29 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Animalistik tasvir?
Hayvon tasvirlari ishlangan asar
Hayvonlarning anatomiyasi
Tezlik bilan ishlangan rasm
O'quvchining doskaga ishlashi

**№30 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Qaysi kapitellar antik arxitektura orderiga tegishli?
Doriy
Klassik
Nonik
Ellinistik

**№31 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Qaysi shakllar sodda geometrik shakllarga kiradi?
Piramida, kub, shar, konus
Ko'za, kapitel, rozetka
To'rtburchak, trapetsiya, romb
Shar, romb, trapetsiya

**№32 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-2;**

Naturmort bajarish uchun joylashganingizda naturmortgacha bo'lgan masofa qancha bo'lishi mumkin?
0,5 m naturmortni balandligida 1,5 metr uzoqligida joy olinadi

Tasodifan topilgan masofa
Qolgan masofa
3 metr

№33 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . V-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Tulum degani?
Qush yoki hayvon tanasiga maxsus ishlov berib quritib tayyorlangan namuna
Hayvon va qushlarni umumiy ko‘rinishi
Qush va hayvon ichki tuzilishi
Dengiz hayvoni

№34 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .III-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Nima uchun qush va hayvonlarning tulumlari chiziladi?
Ular orqali hayvon va qushlarni skeleti va tana tuzilishi xususiyatlari tahlil qilinib o‘rganiladi
Tulum orqali hayvonlarni tashqi ko‘rinishi o‘rganiladi
Hayvonlarni chizishni o‘rganish uchun
Xayoldan ishlash uchun

№35 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Yuqori Uyg‘onish davrida Vatikandagi Avliyo Pyotr ibodatxonasi Sikstin kapellasi devor va shiftiga ishlangan umumiy 600 kv. m. maydonni tashkil etgan monumental asar muallifi
Mikelandjelo
Leanardo da Vinchi
Rafael
Djordjone

№36 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Portret tushunchasi qaysi qatorda to‘g‘ri ko‘rsatilgan?
Ma’lum bir kishi qiyofasini aks ettiruvchi surat, asar. Tasviriysan’at janrlaridan biri
O‘rganish uchun maxsus tayyorlangan haykal namuna Odamning boshini o‘rganish uchun mashq qalamtasviri

Ramkali rasm
Portret tushunchasi qaysi qatorda to'g'ri ko'rsatilgan?

№37 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .III-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Qadimgi Gretsiya tasviriy san'atida «Kora» atamasi
O'ralgan ayol
YAlang'och o'smir
Harakatdagi inson obrazi
YArim o'ralgan ayol obrazi

№38 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Statik so'zining ma'nosi?
Harakatsiz holat
Harakatdagi turgan holat
Haykalni qalamtasviri
O'tirgan holat

№39 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Konstruktiv chiziqlarni aniqlang.
Chiziq hayotgan narsaning ko'rinmaydigan ichki qismlarini ham shartli qilib ular orqali xajmli tasvir ta'suratini berish
Qisqa muddatlarda ishlanadigan qalamtasvirlar
Faqat chiziqlar bilan bajarilgan qalamtasvirlar
Binolar tasviri

№40 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . VI-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Dinamik tasvirni aniqlang.
Harakatdagi tez o'zgaruvchan holat
Harakatsiz, turush holat
Qisqa muddatlarda ishlanadigan qalamtasvir
Rakursdan ishlash

№41 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . IV-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Simmetrik tasvirning ma'nosi?
Narsa yoki tasvirning ikki qismining bir-biriga aynan o'xshashi, mutanosibligi (mo'vozanatda ekanligi)
Gorizontal tekislikka nisbatan tik chiziq
Narsani ikki o'lchamini o'zgarishsiz o'qi
Bir-biriga qarama-qarshi ko'rinish

№43 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . VI-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Detal so'zini tushuntiring.
Chizilayotgan narsani mayda bo'laklari
Bo'lak qism, unsur, narsaning ma'lum bir chegaradagi joyi (tasvirdagi)
Narsani umumiy ko'rinishi
Asosiy qismlar

№44 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .VI-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Tayanch nuqtalari degani nima?
Suyaklar birikkan joylar (ogirlik miqdori tushadigan, tasvir ishlash jarayonida shaklni belgilashda ahamiyat jalb etadigan nisbiy nuqtalar)
Narsani chizib qurishda yordam beradigan nuqtalar
Odam skeletining konstruktiv tahlil etishda yordam beradigan nuqtalar
Sur'atning asosiy qismi

№45 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Gretsiya me'morchilik san'atida Afina xudosiga bag'ishlangan eng buyuk obida
Parfenon
Akropol
Erexteyon
Kollizey

№46 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

«Sikstin madonnasi» muallifi kim?
Rafael

Leonardo da Vinchi
Mikelandjelo
Botichelli

№47 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .II-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Assimetrikni aniqlang.
Narsa yoki tasvirning ikki qismining bir-biriga o'xshamasligi
Narsaning ikki qismining bir-biriga o'xshashligi
Gorizontal, tekislikka nisbatan tik chiziq
Gorizontalga nisbatan tik chiziq

№48 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . V-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Odamni ikki ko'z orasidagi masofa nimaga barobar?
Bitta ko'zni eniga
Bir yarim ko'zni eniga
Eniga ar xil blishi mumkin
Ikkita ko'zni eniga

№49 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .VI-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Bosh shakli nechta parallel-gorizontal yuzalar bilan kesiladi?
Uchta
To'rtta
Beshta
Sakkizta

№50 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .VI-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Aralash texnikasi nima?
Bir nechta yoki ko'p tasviriy vositalar texnik imkoniyatlar qo'llab tasvirlar yaratish
Grafik san'atining bir tarmog'i
Chiziqlar turli qalinligi orqali ishlangan qalamtasvir
Bir necha xil va turdagi bo'yoqlar bilan ishlash

№51 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob

Qiyinchilikdarajasi-2;

Katta shakl degani?
Tasvir ishlanganda narsaning yaxlit qilib aks ettirilgan rasmi
Narsaning umumiy ko‘rinishi
Narsaning eng katta va muhim bo‘laklarining xajmlari
Ulkan narsa

**№52 Manbaa- B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob
Qiyinchilikdarajasi-1;**

Kompozitsiya so‘zining ma‘nosi?
Asar yoki tasviriy ishning tuzilishi tasvirlanayotgan narsalarning satxda chiroyli joylshatirish
Mashq qilish niyatda bajarilgan tasvir
Ijodiy uslubga bo‘ysunuvchi tasviriy asar
Shakl va mavzuni mutanosib tasvirlanishi

**№53 Manbaa- B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Hajmning ma‘nosini aniqlang
Narsaning uch o‘lchamda (fazo bylab) bo‘rttirib ko‘rinayotgan shakl-tamoyil
Narsaning umumiy tashqi ko‘rinishi
Narsaning bo‘yi va eni
Buyumning diagonal o‘lchami

**№54 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Ekorshe degani nima?
Inson tanasi ko‘rinishini chizish uchun o‘rganish uchun maxsus tayrlangan haykal namunalari
Narsaning uch o‘lchamda ko‘rinishi
Ma‘lum bir kishi qiyofasining ask ettiruvchi sur‘at
Anatomik bosh

**№55 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Mutanosib so‘zining ma‘nosi nima?
Simmetrik ko‘rinish

Narsaning o‘lchamlari nisbatlari
Rasmni qog‘oz formatiga nisbatan turli joylashishi
Tasvir ob‘ektining yoki tasirning turli qismlarini o‘zaro bog‘lash

№56 Manbaa- B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;

Chanoq nechta asosiy qismdan iborat?
2 ta
3 ta
4 ta
8 ta

№57 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;

Stilizatsiyaning ma’nosini tushuntiring
Tabiatdan olingan murakkab shaklni soddalashtirib ifoda etish (bezak ko‘rinishiga olib kelish) yo‘li
Narsalarni soddalashtirib chizish
Joylashtirish jarayonida qo‘yilmani barcha qismlarini nisbatlarini aniq topish
Murakkablashtirish

№58 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;

Hajmdor degani nima?
Uch o‘lchamli qilib fazoviy ko‘rinishda aks ettirish
Yordam chiziqlari bilan foydalanib chizish
Yorug‘-soya orqali shaklini ifodalash
Tekis ishlash

№ 59 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;

Leonardo da Vinchining Mona Liza «Djakonda» (1503-1506) asari qaysi muzeyda saqlanadi?
Luvr, Parij
Drezden galeriyasi
Prado, Madrid
Ermitaj, Sankt Peterburg

**№60 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Siluet so‘zining ma’nosini aniqlang
Oq fondagi bir hil tusda bajarilgan yassi qilib tasvirlangan hajmsiz tasvir
Odam aks ettiruvchi sur’at
Soya-yorug‘ yordamida ishlangan shakl tasviri
Grafikaning bir turi

**№61 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Plener tasviri degani nima?
Ochiqhavo sharoitida ishlangan tasvir
Manzara tasviri
Natyurmort tasviri
Odam tasviri

**№62 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

“Shu’la” degani nima aniqlang
Soya yorug‘ unsuri, predmetning yorug‘ qismidagi eng ochi yaltirab turgan joyi
Narsaga atrofdagi narsalardan tushayotgan akslar
Qalamtasvirning nuqtasi
Qizil buyumlar tasviri

**№63 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Voqeband kompozitsiyani aniqlang.
Biror hayotiy voqea -hodisani aks ettiruvchi mavzuga asoslangan asar kompozitsiyasi
Kompozitsiya turi
Murakkab tuzilgan kompozitsion tasvir
Jonsiz tabiat tasviri

**№64 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Sirtlar degani nima

Narsalarning tekisliklarini bir-biridan farq qilishi
Narsaning nimadan, qanday ashyodan yasalganlik xususiyati
Narsalarning sirti hajmlarini ko‘rinishi
Buyumlarning ko‘rinishi

№65 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Diapozonning ma‘nosi nima?
Rang-tus sezishning kenglik darajasi, xilma-xilligi ko‘lami
Tasvirni tus echimini xilma-xilligi ko‘lami
Rasmda ishlatilgan texnik usullar hilma-xilligi
Yorqinligi

№66 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

«Diskobol» haykali muallifi
Miron
Peoniy
Polignot
Fidiy

№67 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Leonardo da Vinchining qaysi asarida «Psixologik ziddiyat» mavzuning asosiy mazmunini tashkil etadi?
Sirli oqshom
Madonna Litta
Djakonda
Gulli Madonna

№68 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Triptix nima?
Bir mavzudagi uch bo‘lakdan iborat san’at asari
Uch haykaltarosh tomonidan bajarilgan san’at asari
Uch rassom tomonidan yaratilgan san’at asari
Uch bo‘lakdan iborat uch mavzudagi san’at asari

**№69 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Portret janrida ijod etgan rassomlar qaysi qatorda?
M. Nabiev, A. Abdullaev
N. Kashina, A. Boymatov
A. Mo‘minov, . Abduraxmanov
Y.Salpinkidi, I. Xaydarov

**№70 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Kubizm oqimi qanday oqim?
Borliqni soddalashtirib geometrik shakllarda tasvirlash
Naturani o‘ziga qarab xaqqoniy tasvirlash
Naturani o‘ziga qarab tasvirlash
Shar, konus, kubdan tashkil topgan natyurmortni tasvirlash

**№71 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Sagina, pastel, sous kabi badiiy materiallar tasviriy san’atning qaysi turida qo‘llaniladi?
Rangtasvir, grafika
haykaltaroshlik, naqqoshlik
Me’morchilik, kandakorlik
Amaliy san’atda

**№72 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Klassik Gretsiya san’atini «Ellinizm» darajasiga ko‘targan buyuk sarkarda
A.Makedonskiy
Doro
Neron
Sezar

**№73 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Yuqori uygʻonish davrida meʼmorchilik, haykaltaroshlik. Rangtasvirda 70 yil davomida ijod qilib barobar yutuqlarga erishgan rassom, haykaltarosh
Mikelandjelo
Rafael
Leonardo da Vinchi
Titsian

№74 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Gʻamli orzular kayfiyatini beruvchi rassom, «Venerani tugʻilishi», «Bahor»
Botichelli
Rafael
Mikelandjelo
Filippo Lippi

№75 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Dovud haykalining muallifi kim?
Mikelandjelo
Titsian
Leonardo da Vinchi
Miron

№76 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Mashhur musavvir Kamoliddin Behzodning ustozlari kim?
Mirak Naqqosh
Mir Mansur
Sulton Muxammad
Ogʻa Mirak

№77 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Yorugʻ-soya qonunlariga oid iboralar qaysi qatorda?
Blik, refleks
Simmetriya, assimetriya

Komponovka, perspektiva
Kompozitsiya, etyud

№78 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Diptix nima?
Ikki qismdan iborat rangtasvir asari
Besh qismdan iborat kompozitsiya
To‘rt qismdan iborat rangtasvir asari
Mahobatli rangtasvir asari

№79 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Surat tekisligi deb nimaga aytiladi?
Qo‘yilmani qog‘ozda joylashtirish
Natura bilan rassom orasidagi masofa
Kartinadagi buyumning shakli
Yorug‘likning buyumga tushishi

№80 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Buyum tekisligi deb nimaga aytiladi?
Buyumning joylashgan joyi
Buyumlar to‘plami
Buyumning perspektivada ko‘rinishi
Buyumlar ketma-ketligi

№81 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Rim ipmeriyasida keng qo‘llanilgan tasviriy san’at turi
Haykaltaroshlik
Rangtasvir
Monumental rangtasvir
Dastgoh rangtasviri

№82 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Piza shahridagi Bronkachchi kapellasiga ishlangan «Jannatdan quvilganlar» asari muallifi
Mozachcho
Rafael
Bottichelli
Leonardo da Vinchi

№83 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Garmoniya iborasi nimani bildiradi?
Badiiy asar qismlarining mutanosibligi
Asar kompozitsiyasidagi o‘xshashlik
Asar kompozitsiyasi
Badiiy asar qismlarining nomutanosibligi

№84 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Jahonga mashqur Luvr muzeyi qaysi mamlakatda joylashgan?
Fransiyada
Gollandiyada
Germaniyada
Italiyada

№85 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Vizantiya san’atida ilohiy obidalar intererda xukm surgan monumental san’ati turi
Mozaika
Dekorativ rangtasvir
Monumental haykaltaroshlik
Dastgoh rangtasvir

№86 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Birinchi yalang‘och ishlangan «David » haykali muallifi
Donatello
Giberti
Nikola Pizano

Mikelandjelo

№87 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Vizantiya me'morchilik san'atining eng buyuk ilohiy obidasi
--

Avliyo Sofiya ibodatxonasi

Avliyo Pyotr ibodatxonasi

San.Marko ibodatxonasi

Avliyo Luka ibodatxonasi

№88 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Ilk Uyg'onish davri tasviriy san'atini birinchi «reformatsor» rassom

Djotto

Nikola Pizano

Mazachcho

Bottichelli

№89 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

«Uyg'onish davri» taraqqiyoti bosqichlariga kirmaydigan davr

Barokko

Protorenessans

Ilk uyg'onish davri

Yuqori uyg'onish davri

№90 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Qalamtasvirda tayanch nuqtalari qanday vazifani bajaradi?

Buyum shaklining konstruktiv tuzulishini hosil qiladi

Buyumning kattaligini belgilaydi

Yorug'-soyani ajratadi

Buyumning hajmini belgilaydi

№91 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Shaxsiy soya deb nimaga aytiladi?

Buyumning o'z tanasida joylashgan soyasi
Fonga tushgan soyasi
Yoniga tushgan soyasi
Buyumdan tushayotgan soya

№92 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Tushuvchi soya deb nimaga aytiladi?
Buyumning boshqasiga yoki tekislikka tushgan soyasi
Buyumning o'ziga tushgan soyasi
Fonga tushgan soya
Yarimsoyaga

№93 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Tasviriy san'at tarixida Vizantiyada to'liq shakllangan dastgoh rangtasviri turi
Ikona
Miniatyura
Manzara
Portret

№94 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

San'at tarixiga «Uyg'onish davri» terminini qo'llagan birinchi san'atshunos, rassom
Jorj Vazari
Filippo Brunalesski
Djotto
Bromante

№95 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Ko'z tasvirlashda qanday geometrik shakl asos qilib olinadi?
Shar
Kub
Piramida
Konus

**№96 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Gipsdan yasalgan antik haykal namunalar nomi
Diadumen, Venera, Germes, Dorifor, Apollon, Zevs
Pushkin, Shota Rustavili
Gʻulom, A.Temur
Apollon, Shota Rustaveli, A.Temur

**№97 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Antik sanʼatga taqlid qilish maʼnosidan kelib chiqqan oʻrta asrlarda xukm surgan badiiy uslub
Roman
Gotika
Rokoko
Barokko

**№98 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

XV – XVI asrlarda avval Italiyada soʻng boshqa davlatlarda feodalizm madaniyatiga oppozitsion boʻlgan davr nomi
Uygʻonish
Gotika
Klassitsizm
Ampir

**№99 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

Anatomik haykallarning qurilish tasviri qaeridan boshlanadi?
Elkadan
Oyoqdan
Beldan
Qoʻldan

**№100 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-2;**

Inson boshi uzunligi gavda oʻlchov birligi etib tavsiya etgan rassom?

Mikelandjelo
N.N.Rostovsev
V.S.Kuzin
Leonardo da Vinchi

№101 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Odam boshi o‘lchami bilan gavda nisbiyligi necha blakka bo‘linadi?
Etti yarim, sakkiz
Besh
O‘n
O‘n olti

№102 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

San’at tarixida «Varvarlar san’ati» deb ataladigan XIII –asrlardagi badiiy uslub
Gotika
Roman
Rokoko
Barokko

№103 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Shtrix nima?
Chizilgan tasvirni xajmini ko‘rsatish uchun ishlatiladigan chiziqlar
Buyumlarning yorug‘lik tushayotgan tomoni
Buyumning och to‘qligi
Ufq chizig‘i

№104 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Qurish maydoni nima?
Tasvirlovchining qurish chegaralarida olingan kenglik qismi
Tasvir ishlayotgan qog‘oz qismi
Ufq chizig‘ida joylashgan maydon
Ko‘zga ko‘ringan narsalarni tasvirlash

№105 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Perspektivada kesishish nuqtalari qanday bo‘ladi?
Perspektiv tasvirlarning chiziqlari Ufq chizig‘ida uchrashgan joyida bo‘ladi
Eng qisqa joyda bo‘ladi
Gorizontal va frontal chiziqlar kesishgan joyda bo‘ladi
Buyumning yuqori va pastki qismlari uchrashgan nuqta

№106 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

«Lyutnist» (1595), «Vakx» (1596) asarlar muallifi, o‘zini nomi bilan atalgan yo‘nalish asoschisi, G‘arbiy Evropa tasivriy san’atida «natyurmort» janri asoschisi
Karavadjo
Annibale Karachche
Lorensio Bernini
Franchesko Alberti

№107 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Triptix nima?
Uch bo‘lakdan iborat bir mavzudagi san’at asari
Uch rassom tomonidan yaratilgan san’at asari
Uch haykaltarosh tomonidan bajarilgan san’at asari
Bir mavzudagi uch bo‘lakdan iborat san’at asari

№109 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya Qiyinchilik darajasi-1;

Kontur chiziq deb nimaga aytiladi?
Kontur (Fransuzcha Kontur) buyum shaklini aks etuvchi chiziqqa aytiladi
Shtrix chizig‘i
qalamtasvirda qo‘llaniladigan nuqtalarga aytiladi
Och rangli va umumlashtirilgan chiziqqa aytiladi

№110 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya Qiyinchilik darajasi-1;

Refleks nima?

Buyumning soya qismida tevarak atrofidan, masalan buyum turgan surat tekisligidan aks etgan yorug‘likka aytiladi
Suniy yorug‘lik manbaiga aytiladi
Buyumning yorug‘ tushadigan tomoniga aytiladi
Shaxsiy soya

№111 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya Qiyinchilik darajasi-1;

O‘z asarlarida, haykaltaroshlikda «barokko» uslubini eng xarakterli tomonlarini birlashtira olgan haykaltarosh «Avliyo Tereza Ekstazi» (1645-1652) «Appolon va Dafna» (1622-1625) asar muallifi kim?
Lorensio Bernini
Andrea Patsso
Annibale Karachchi
Rubens

№112 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Kubizm oqimida ijod qilgan rassomlar qaysi qatorda?
P.Pikasso, Pol Sezann
P.Rubens, R.Axmedov
S.Dali, YA.Salpinkidi
E.Mone, K.Mone

№113 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya Qiyinchilik darajasi-1;

Mo‘jaz san’at ustasi Kamoliddin Behzod qachon tavallud topgan?
1455
1448
1445
1465

№114 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Kitob grafikasida ijod qilgan rassomlar qaysi qatorda?
V.Kaydalov, T.Muxamedov
M.Nabiev, YA.Salpinkidi
A.Ikromjonov,A.Mirzaev

A.Mo‘minov, G‘.Abdu-raxmanov

**№115 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya
Qiyinchilik darajasi-1;**

Nef nima?
Fransuzcha ibodatxona yoki savor ichki qismining ustunlar qatori bilan ajratilgan bo‘ladi
Orderlar qatori
Fantastik xayvon
Minora

**№116 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Tus (ton) tushunchasi nima?
Tasvir ob‘ektining och to‘ligi
Buyumning mutanosibligi
Buyumning chiziqli tasviri
Fazoviy perspektiva

**№117 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya
Qiyinchilik darajasi-1;**

Kompanovka nima?
Tasvir ob‘ektining qog‘ozga to‘g‘ri joylashtir qilishi
qisqa muddatli qalamtasvir
Sanginada ishlagan tasvir
Buyum nisbatlarining yig‘indisi

**№118 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Klassitsizm oqimi qaysi qatorda?
Antik davrdagi klassik san‘at taqlid qilish
Naturani o‘ziga qarab xaqqoniy tasvirlash
Tabiatdagi voqelikdan voz kechish
Antik davrdagi klassik san‘atni tan olmaslik

**№119 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Levkas so‘ziga ta’rif qaysi qatorda to‘g‘ri berilgan?
Qadimgi rus rang tasvirida gruntning nomi
Tasvirlanayotgan joyni mayda detallar bilan tasvirlash
Lessirovka
Moy bo‘yoq turi

№120 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

David haykalining muallifi kim?
Mikelandjelo Buanarotti
Miron
Leonardo da Vinchi
Titsian

№121 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Inkrustatsiya iborasiga qaysi qatorda to‘g‘ri ta’rif berilgan?
Lotinchada xar hil materiallarni birlashtirib,San’at asari yaratish
Ustunning yuqori bezak qismi
Kapitel
Binoning old qismi

№122 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya Qiyinchilik darajasi-1;

Ufq chizig‘iga qaysi qatorda to‘g‘ri ta’rif berilgan?
Ufq chizig‘i bu ko‘zimiz to‘g‘risidan o‘tadigan gorizonta chiziq
Yer bilan osmonning kesishish nuqtasi
Ufq chizig‘i kartinani ikkiga bo‘luvchi chiziq
Skelet

№123 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Grafika san’atida dastgohda bajariladigan turini ko‘rsating
Dastgoh grafikasi
Amaliy yoki sanoat grafikasi
Plakat
Kitob, gazeta va jurnal

№124 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Tasviriy san'atda hayvonlar bilan bog'liq janr qanday ataladi?
Animal janr
Portret janri
Marina janri
Natyurmort janri

№125 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Tasviriy san'atda xarbiy yurishlarga bag'ishlangan janrni toping.
Batal janr
Marina janri
Tarixiy janr
Maishiy janr

№126 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Mashhur musavvir Kamoliddin Behzodning ustoz kim?
Mirak Naqqosh
Og'a Mirak
Mir Mansur
Sulton Muxammad

№127 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Kilik nima?
Grecha qadax ma'nosini anglatadi sharof ichish uchun ishlatiladigan ayoqli ikki garizantal bandli idish
Vaza
Bo'rtma tasvirlar tushirilgan astadon
Sopol tovoq

№128 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Qadimgi Misr tsivilizatsiyasi qaysi daryo voasida joylashib rivojlangan?
Nil

Dajla
Efrat
Amazonka

№129 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Nefertiti haykali haykaltaroshlik san'atining qaysi turiga mansub?
Dumaloq
Relief
Gorelef
Monumental

№130 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

«Antik dunyo san'ati» termini qaysi davrda kiritilgan?
Uyg'onish davrida
O'rta asrlarda
XVII-XVIII asrlarda
XIX asr

№131 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

«Antik» so'zi tarjimai ma'nosi?
Qadimgi Ilor
O'tgan zamon
Namunali
Ilg'or

№132 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Gretsiya me'morchilik san'atida Afina xudosiga bag'ishlangan eng buyuk obida?
Parfenon
Akropol
Erexteyon
Kollizey

№133 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob

Qiyinchilikdarajasi-2;

«Diskobol» haykali muallifi?
Miron
Peoniy
Polignot
Fidiy

**№134 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Klassik Gretsiya san'atini «Ellinizm» darajasiga ko'targan buyuk sarkarda?
A.Makedonskiy
Doro
Neron
Tsezar

**№135 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Rim ipmeriyasida keng qo'llanilgan tasviriy san'at turi?
Haykaltaroshlik
Rangtasvir
Monumental rangtasvir
Dastgo rangtasviri

**№136 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Vizantiya san'atida ilohiy obidalar intererda xukm surgan monumental san'ati turi?
Mozaika
Dekorativ rangtasvir
Monumental haykaltaroshlik
Dastgohli rangtasvir

**№137 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilikdarajasi-2;**

Vizantiya me'morchilik san'atining eng buyuk ilohiy obidasi?
Avliyo Sofiya ibodatxonasi
Avliyo Pyotr ibodatxonasi

San.Marko ibodatxonasi
Avliyo Luka ibodatxonasi

№138 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Tasviriy san'at tarixida Vizantiyada tli shakllangan dastgohli rangtasviri turi?
Ikona
Miniatyura
Manzara
Portret

№139 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Antik san'atga taqlid qilish ma'nosidan kelib chiqqan o'rta asrlarda xukm surgan badiiy uslub?
Roman
Gotika
Rokoko
Barokko

№140 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

«Uyonish davri» taraiyoti bosichlariga kirmaydigan davr
Barokko
Protorenessans
Ilk uyonish davri
Yuori uyonish davri

№141 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Ilk uyg'onish davri tasviriy san'atini birinchi «reformator» rassom
Djotto
Nikola Pizano
Mazachcho
Bottichelli

№142 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Piza sharidagi Bronkachchi kapellasiga ishlangan «Jannatdan uvilganlar» asari muallifi?
Mozachcho
Rafael
Bottichelli
Leonardo da Vinchi

№143 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Yuqori uyonish davrida me'morchilik, haykaltaroshlik. Rangtasvirda 70 yil davomida ijod ilib barobar yutularga erishgan rassom, haykaltarosh?
Mikelandjelo
Rafael
Leonardo da Vinchi
Titsian

№144 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Leonardo da Vinchining qaysi asarida «Psixologik ziddiyat» mavzuning asosiy mazmunini tashkil etadi?
Sirli oqshom
Madonna Litta
Djakonda
Gulli Madonna

№145 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Leonardo da Vinchining Mona Liza «Djakonda» (1503-1506) asari aysi muzeyda salanadi?
Luvr, Parij
Drezden galeriyasi
Prado, Madrid
Ermitaj, SanktPeterburg

№146 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

«Sikstin madonnasi» muallifi kim?

Rafael
Leonardo da Vinchi
Mikelandjelo
Botichelli

№147 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Uyonish davri vakili, XVI asrda Germaniyada yashab ijod etgan grafikachi rassom qaysi qatorda?
Albrext Dyurer
Lukas Karnax
Botichelli
Mattias Gryunevalda

№148 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

«Lyutnist» (1595), «Vakx» (1596) asarlar muallifi, zini nomi bilan atalgan yo‘nalish asoschisi, arbiy Evropa tasviriy san’atida «natyurmort» janri asoschisi
Karavadjo
Annibale Karachche
Lorentsio Bernini
Franchesko Alberti

№149 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Taniqli frantsuz rassomi tomonidan ishlangan “Shar ustidagi qizcha” nomli asarning muallifi kim?
P.Pikasso
E. Mone
K. Mone
O. Renuar

№150 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Portret janrida ijod etayotgan rassomlar qaysi qatorda?
M. Nabiev,A. Abdullaev
N. Kashina,A Boymatov

A. Mminov, . Abduraxmanov
YA. Salpinkidi, I. Xaydarov

№151 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Palatsso nima?
Shahardagi saroy keyinchalik jamoat binosi deb yuritilgan
Minora
Villa
Dalahovli

№152 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Shaxrisabzdagi «Oqsaroy»majmuasi nechanchi yilda qurilgan?
1380y
1435y
1480
1530y

№153 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Panteon ibodatxonasi qaysi me'mor tomonidan qurilgan?
Apollodor Damashqiy
Skopas
Iktin
Perikl

№154 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

«Barcha xudolar qasri»deb ta'rif berilgan ibodatxona nomi.
Panteon
Parfenon
Kolizey
Zevs ibodatxonasi

№155 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Toshkentdagi “Amir Temur” haykalining muallifi kim?
I.Jabborov
D.Rziboev
M.Nabiev
A.Boymatov

№156 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

A.Savrasovning yirik asari qaysi?
Qaralar uchib keldi
Bug’doyzorda
Turnalar uchib keldi
Qaldirochlaruchib keldi

№157 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Natyurmort janrida ijod qiluvchi rassomlar qaysi qatorda?
Abduraxmanov, L.SHarden, A.Ikromjonov
I. Perov, J.Umarbekov, M.Nabiev
A.Mminov, Kupriyanov, A.Volkov
N.Ten, L.Abdullaev,A.Savrasov

№158 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Taniqli manzarachi rassomlar qaysi qatorda?
Tansiqboev, I.SHishkin,I.Xaydarov
YA.Salpinkidi, Tatevosyan, Kovalevskaya
V. Kaydalov, I.Repin, N.Kashina
M.Nabiev, N.Ten,.Basharov

№159 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

“Tong” (Onalik) asarining muallifi kim?
R.Axmedov
M.Nabiev
A.Abdullaev
L.Abduraxmanov

№160 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Peripter iborasiga qaysi qatorda to‘g‘ri javob ko‘rsatilgan
Xamma tomondan ustunlar bilan o‘ralgan aylana yoki to‘rtburchak shaklidagi antik ibodatxona
Villa
Fantastik xayvon
Vaza

№161 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Genial yunon xaykaltaroshi Fidiy tomonidan yaratilgan asarlar qaysi qatorda ko‘rsatilgan
Lemnos oroli uchun yaratilgan Apollon xaykali,Parfenon ibodatxonasi uchun yaratilgan Afina xaykali Olimpiyadagi Zevs xaykali
Menada xaykali Afrodita xaykali
Yaralangan jangchi,Milos Afroditasi
Gerakl xaykali

№162 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Antik klassikasi davri xaykaltaroshi Mironning mashxur asari nomini aniqlang.
Diskobol
David
Nika
Venera

№163 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Antik davr xaykaltaroshi Leoxarning mashxur asri qaysi qatorda ko‘rsatilgan
Belvedor Apolloni xaykali
David xaykali
Lissip xaykali
Praksitel xaykali

№164 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

«Isoning insonlarga ko‘rinishi» asarining muallifi kim?
A.Ivanov
I.Repin
K.Bryullov
V.Surikov

№165 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Parfenon ibodatxonasi qaysi me‘morlar tomonidan qurilgan
Iktin va Kallekrat
Poliklet va Miron
Brunelleski va Bernini
Fidiy va Lisipp

№166 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Mo‘jaz san’at ustasi Kamoliddin Bezod qachon tavallud topgan?
1455
1448
1445
1465

№167 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Kubizm oqimida ijod qilgan rassomlar qaysi qatorda?
P.Pikasso, Pol Sezann
P.Rubens, R.Axmedov
S.Dali, YA.Salpinkidi
E.Mone, K.Mone

№168 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Triptix nima?
Uch bo‘lakdan iborat uch mavzudagi san’at asari
Uch rassom tomonidan yaratilgan san’at asari
Uch haykaltarosh tomonidan bajarilgan san’at asari
Birmavzudagi uchblakdan iborat san’at asari

№169 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Taniqli rus manzarachi rassomlari qaysi qatorda?
I.SHishkin, I.Savrasov, Levitan
Kuindji, Perov
Serov, Petrov-Vodkin
I.Ivanov, YA.Salpinkidi

№170 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Puantalizm oqimiga ta'rif kaysi katorda to'g'ri berilgan?
Puant so'zi fransuzcha bo'lib «Nuqta» ma'nosini bildiradi. Bu uslubda rangsurtmalar to'rtburchak yoki dumaloq shaklda bo'ladi.
Puant so'zi fransuzcha bulib «Chiziqli» ma'nosini bildiradi. Bu uslubda rangsurtmalar chiziqli shaklda bo'ladi.
Puant so'zi lotincha bulib «Aylana» ma'nosini bildiradi.
Puant so'zi italyancha bo'lib «Chiziqcha» ma'nosini bildiradi. Bu uslubda rangsurtmalar dumaloq shaklda bo'ladi.

№171 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Grafik rassomlar qaysi qatorda?
V. Kaydalov, K.Basharov, I.Ikromov
A. Mminov, .Abduraxmanov,
YA. Salpinkidi N.Ten
I. Ikromjonov, I.Xaydarov

№172 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Abstraksionizm oqimi qanday oqim?
Xaqqoniy obrazlarni aslidek tasvirlashdan voz kechish
Turli obrazlarni xaqqoniy tasvirlash
Ayrim obrazlarni xaqqoniy tasvirlash
Xayoliy obrazlarni talin etish

№173 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

«Kapitel» soʻzining maʼnosi qaysi katorda toʻgʻri kursatilgan?
Lotincha kalla, bosh degan maʼnoni anglatib, ustunning yuqori kismidagi bezagiga aytiladi.
Lotincha oʻzak degan maʼnoni anglatib, ustunning yuqori kismidagi bezagiga aytiladi
Arkadalar qatori
Peripter tipi

№174 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Tabriz miniatyura maktabining yoʻlboshchisi
Sulton Maxmud
Murod Samarqandiy
Maxmud Muzaxxib
Maxmud Musavvir

№175 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Marina janriga oid asar qaysi ?
Toʻizinchi val
Pompeyning soʻnggi kuni
Choyxonachi
Choyga

№176 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Sangina, pastel, sous kabi badiiy materiallar tasviriy sanʼatning qaysi turida qoʻllaniladi
Grafikada
Haykaltaroshlikda
Monumental rangtasvirda
Naoshlikda

№177 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Impressionizm oqimi qaysi qatorida?
Borliqni tasavvurdan ishlash
Borliqni buzib koʻrsatish

Borliqni asl olidek tasvirlash
Borliqni inkor etish

№178 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

Ogyust Roden kaysi xaykaltaroshlik asarlari muallifi
«Kale shaxrining fuqarolari», «Mutafakkir»
«Nomunosib nikox»
«Laokoon o‘z o‘g‘illari bilan»
«Uch farishta»

№179 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilikdarajasi-2;

V.G.Perov qalamiga mansub asarlar qaysi qatorda berilgan?
«Pasxadagi salb yurish» «Qishloqdagi xutba», «Mitishchadagi choyxo‘rlik», «Uchovlon»
«Nomunosib nikox»
«Uch farishta»
«Kale shaxrining fuqarolari», «Mutafakkir»

№180 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Ansambl so‘zining ma‘nosi nima?
Fransuzcha «ensemble»-birga degan ma‘noni anglatib, me‘morlikda yaxlit kompozitsiyani tashkil etish uchun binolarning o‘ylangan kelishilgan birligi
Italyanacha so‘z bo‘lib xaykaltaroshlik turlari birligi
Italyanacha (a‘ fresko) xo‘l yuza ustidan degan ma‘noni anglatib, devoriy surat ishlash texnikasi ko‘rinishlaridan biri
Lotincha kalla, bosh degan ma‘noni anglatib, ustunning yuqori qismidagi bezagiga aytiladi

№181 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-2;

Al-fresko so‘zining ma‘nosi nima?
Italyanacha (a‘ fresko) xo‘l yuza ustidan degan ma‘noni anglatib, devoriy surat ishlash texnikasi ko‘rinishlaridan biri
Monumental rangtasvir turi
Dastgoxli rangtasvir turi

Dekorativ rangtasvir turi

№186 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

«David», «Otdagi Gattamelatta», «Avliyo Georgiy», «Mariya Magdalena» xaykaltaroshlik asarlari muallifi kim?
Donatello
Mikelanjelo
Lorentso Giberti
Mazachcho

№187 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

«Doktor Tyulpning anatomiya darsi»asarining muallifi kim?
Rembrandt
Van Deyk
Frans Xals
Yan Veyrmer

№188 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Eksterer nima?
Binoning tashi ko‘rinishi
Binoni tepadan krinishi
Binoning ichki krinishi
Binoning rejasi

№189 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

«Jannatdan quvilganlar»asari muallifi kim?
Mazachcho
Jotto di Bondone
Rafael Santi
Paolo Uchello

№190 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

«Eng mashxur rassom,xaykaltarosh va me'morlar xayot iva ijodi to'g'risida»risola,kitob muallifi kim?
Jorjo Vazari
Benvenuto Chellini
Franchesko Matstsola
Andrea Palladio

№191 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

«Me'morlik to'g'risidagi to'rt risola»kitobi muallifi nazariyotchi me'mor nomini toping.
Andrea Palladio
Jakomo Barotstsi
Franchesko Matstsola
Jorjo Vazari

№192 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

David haykalining muallifi kim?
Mikelandjelo
Miron
Leonardo da Vinchi
Titsian

№193 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

Mashur musavvir Kamoliddin Bezodning ustozlari kim?
Mirak Naqqosh
Og'a Mirak
Mir Mansur
Sulton Muxammad

№194 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

“Toj mahal” me'morchilik obidasi qaysi shaarda?
Agra
Dexli
Tabriz

Astrobod

**№195 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .II-Bob
Qiyinchilik darajasi-2;**

Taniqli o‘zbek haykaltaroshlar qaysi qatorda?

I.Jabborov, J.Kuttimuratov, X.Xusniddinxjaev
--

A.Xoshimov, O.YUnusov, J.Umarbekov

Z.Inoomov, A.Boymatov, B.Jalolov

A.Mirzaev, A.Nuriddinov, Ch.Axmarov

**№196 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-2;**

Mashur “Sikstin madonnasi” asarining muallifi kim?
--

R.Santi

K.Mone

E.Mone

Rembrand

**№197 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-2;**

Djoser piramidasi muallifi

Imxotep

Xemuin

Saxura

Xafren

**№198 Manba-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya .VI-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

«Afina maktabi»asari muallifi kim?

Rafael Santi

Leonardo da Vinchi

Mikelanjelo Buanarotti

Titsian

**№199 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . I-Bob
Qiyinchilik darajasi-1;**

«Kondot'er Kolleoni»xaykali muallifi, buyuk Leonardo da Vinchining ustoz kim?
Andrea Verokkio
Domeniko Girlandayyo
Andrea Mantenya
Jovanni Bellini

№200 Manbaa-B.Boymetov. Haykaltaroshlik va plastik anatomya . II-Bob Qiyinchilik darajasi-1;

«Veneraning tug'ilishi»asari muallifi kim?
Sandro Botichelli
Jovanni Bellini
Petro Perudjino
Mazachcho

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Lanteri E. Lepka.-Moskva, 1963.
2. Burdel Z.L. Iskussto skulptury. - Moskva, 1968.
3. Borodina M.R. Zoyirov G.A. Skultura. Uchebnoe posobie. - Tashkent, 2000.
4. Iskusstvo Drevnogo Vostoka. - Moskva, 1973.
5. Shaxodatov M. Haykaltaroshlik va plastik anatomiya. - Toshkent, 2004.
6. Dekorativnoe Iskusstvo jurnali, №5, 1989.
7. Uzbek mlliy ensiklopediyasi. T. 11. - T., 2005.
8. Dmitrieva N.A, Akimova L.I. Antichnoe iskusstvo -Moskva 1988.
9. Polyakova N.I. Skulptura i prostranstvo - M. 1982.

SHOMURODOV OYBEK NORQULOVICH

HAYKALTAROSHLIK

*O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi
tomonidan 5110800 – «Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi»
bakalavriat yo‘nalishi talabalari uchun o‘quv qo‘llanma sifatida
tavsiya etilgan*

Muharrir:	E.Eshov
Tex.muharrir:	D.Abduraxmonova
Musahhih:	M.Shodiyeva
Badiiy rahbar:	M.Sattorov

Nashriyot litsenziyasi № 022853. 08.03.2022.
Original maketdan bosishga ruxsat etildi: 7.12.2022. Bichimi
60x84. Kegli 16 shponli. “Times New Roman” garnitura 1/16.
Ofset bosma usulida. Ofset bosma qog‘ozi.
Bosma tabog‘i 7 Adadi 15. Buyurtma № 109

“BUXORO DETERMINANTI” MCHJ
bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahar Namozgoh ko‘chasi 24 uy
Tel.: + 998 98 778 47 27